U N I V E R Z I T A K A R L O V A
Pedagogická fakulta

CENTRUM ŠKOLSKÉHO MANAGEMENTU

BUDOVÁNÍ VZTAHU ŠKOLA – ZÁKONNÝ ZÁSTUPCE

Závěrečná bakalářská práce

Autor: Mgr. Vojtěch Krakowitzer

Obor: Školský management

Forma studia: kombinované

Vedoucí práce: Ing. Milan Hausner

Datum odevzdání práce: duben 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou závěrečnou bakalářskou práci vypracoval sám za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

.....

Vojtěch Krakowitzer

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce Ing. Milanu Hausnerovi, za ochotu, vstřícnost a čas, který mi věnoval.

Dále bych chtěl poděkovat všem rodičům a ředitelům, kteří mi velmi pomohli při mém výzkumu.

Resumé:

Tato závěrečná bakalářská práce se zabývá tvorbou etického kodexu zákonného zástupce jako nástroje pro změnu a úpravu komunikace mezi školou a zákonným zástupcem. Zaměřuje se legislativní pojetí tohoto vztahu a na roviny, ve kterých může tento vztah probíhat. Současně přináší pohled na etický kodex ve školství a problémy jeho právního postavení. Jedním z jejích cílů je vytvořit samotnou podobu etického kodexu pohledem škol a zákonných zástupců, včetně jeho implementace. V závěru jsou pak shrnuty dosavadní poznatky a stanoveny kritické body tvorby a aplikace do jednotlivých škol.

Summary:

This final thesis deals with creating of the ethical codex for parents or guardians as a tool for changing and adjusting of the communication between school and guardians. It focues on the legislation concept of this relation and fields in which the relation occurs. The work concurrently brings a view of the ethical codex in education and problems of its role in the legal system. Some of its targets are to create and implement ethical codex form school´s and parents´ perspective. In the conclusion, the current knowledge is brought together and critical points of creation and implementation into individual schools are set.

Klíčová slova

Legislativa, zákonní zástupci, povinnosti, komunikace, kodex, pravidla

Keywords

Legislation, guardians, duties, communications, codex, rules

Obsah

1) Úvod ... 8

Teoretická část ... 9

1.1 Pojmy ... 9

2) Vztah zákonných zástupců a školy ... 10

2.1 Vztah v právní rovině ... 10

2.1.1 Zodpovědnost rodičů ... 10

2.1.2 Zodpovědnost školy ... 11

2.1.3 Povinnosti zástupců dítěte ... 11

2.1.4 Práva zákonných zástupců dítěte ... 12

2.2 Vztah v personální rovině ... 14

2.2.1 Škola ... 14

2.2.2 Zákonní zástupci ... 16

3) Role zákonných zástupců ... 18

3.1 Rodič jako klient – zákazník ... 18

3.2 Rodič jako partner ... 18

3.3 Rodič jako problém ... 19

3.4 Rodič jako občan ... 20

4.) Sociální komunikace ... 21

4.1 Mocenský rozměr ... 21

4.2 Pravidla komunikace ... 22

4.3 Problémové situace ... 23

5.) Školní řády a jejich obsah ... 25

6.) Co je Etický kodex ... 26

6.1 Právní postavení etického kodexu ... 28

6.2 Místo a význam etického kodexu ve školství ... 29

6.3 Základní znaky kodexu ... 31

7.) Oblasti (k) řešení ... 33

Výzkumná část ... 35

8.) Metodologie výzkumné části ... 35

8.1 Formulace problému ... 35

8.2 Cíl výzkumu a formulace otázek ... 35

8.3 Stanovení hypotéz ... 36

8.4 Metoda výzkumu ... 36

8.5 Výběr výzkumného vzorku a popis prostředí výzkumů 36
8.6 Etické aspekty 37
8.7 Způsob zpracování dat 37
9.) Výsledky výzkumu 39
9.1 Ředitelé 39
9.1.1 Dotazníková položka č. 3 – Potřebnost etického kodexu 39
9.1.2 Dotazníková položka č. 1 - Zavedení etického kodexu 39
9.1.3 Dotazníková položka č. 4 – Současná legislativa 40
9.1.4 Dotazníková položka č. 2 - Zavedení etického kodexu 40
9.1.5 Dotazníková položka č. 6 – Význam etického kodexu 41
9.1.6 Dotazníková položka č. 5 – Podpis kodexu při zápisu dítěte 41
9.1.7 Dotazníková položka č. 8 – Problémy při jednání s rodiči 42
9.1.8 Dotazníková položka č. 7 – Oblasti etického kodexu 44
9.2 Zákonní zástupci 46
9.2.1 Dotazníková položka č. 8 - Potřebnost etického kodexu 46
9.2.2 Dotazníková položka č. 9 – Pravidla komunikace 48
9.2.3 Dotazníková položka č. 2 - Ochota přistoupit na pravidla 48
9.2.4 Dotazníková položka č. 1 - Spokojenost s komunikací 49
9.2.5 Dotazníková položka č. 3 – Úspěch při komunikaci 51
9.2.6 Dotazníková položka č. 2 - Hledání kompromisu 52
9.2.7 Dotazníková položka č. 5 - Porozumění termínům 53
9.2.8 Dotazníková položka č. 6 - Chyby učitelů v komunikaci s rodiči 54
9.2.9 Dotazníková položka č. 7 - Chyby rodičů při komunikaci s učiteli 55
9. 2. 10 Dotazníková položka č. 11 - Míra podřízenosti vůči škole 57
9. 2. 11 Dotazníková položka č. 10 - Překážky v komunikaci 58
10.) Tvorba a implementace kodexu 60
10.1 Tvorba kodexu 60
10.2 Implementace 61
11.) Text kodexu 63
12.) Platnost hypotéz 64
13.) Závěr 66
Použitá literatura: 68
Seznam příloh 71

Příloha č. 1 – Kontaktní email pro ředitele 72
Příloha č. 2 – Dotazník pro ředitele 73
Etický kodex zákonného zástupce 73
Příloha č. 3 – Kontaktní text pro rodiče 75
Příloha č. 4 – Dotazník pro zákonné zástupce 76
Dotazník pro rodiče 76
Příloha č. 5 – Výsledky dotazníku pro ředitele 78
Příloha č. 6 – Výsledky dotazníku pro zákonné zástupce 80

1) Úvod

V úvodu si dovolím stručné zamyšlení nad oblastmi a cílem této práce.

V poslední době se především ze strany škol ozývá čím dál tím více hlasů, že škola začíná ztrácet svou autoritu a přestává fungovat jako instituce[1]. Možná je tento jev odrazem společnosti, ve které žijeme. Ačkoli učitelské povolání je (stejně jako kterákoli jiná pomáhající profese, kde dochází k častému kontaktu s lidmi) bezesporu náročné povolání, má svá mnohá specifika. Kromě přímé pedagogické činnosti, kdy dochází k přímé interakci se žáky, jsou do tohoto vztahu automaticky začleněni i zákonní zástupci žáků. Každý z nich školu absolvoval, má své představy o správné podobě vzdělávacího procesu a v neposlední řadě je *rodič* svého dítěte, který bude vždy hájit jeho zájmy.

Z výše uvedených důvodů musí nutně docházet (a praxe ukazuje, že i dochází)[2] k poměrně častým neshodám mezi školou jako institucí a zákonnými zástupci. Z tohoto důvodu je potřeba hledat oporu nejen v současné legislativě, ale škola by si také měla nastavovat pravidla, která by byla pro zákonné rodiče *povinná*. Není možné (dle Ústavního pořádku ČR) tato pravidla stavět do roviny zákona, přesto by se měla stát součástí obecné kultury.

Cílem této práce je pomoci vytvořit část těchto pravidel, a to v podobě etického kodexu zákonného zástupce. Domnívám se, že vztah škola – zákonný zástupce nemůže být redukován pouze do právní podoby, měl by mít i svou etickou rovinu. Je však potřeba zdůraznit, že i budování tohoto vztahu je záležitostí dlouhodobou. Ve svém počátku by etický kodex měl postihovat oblasti, které nejsou přesně právně kodifikovány, čili měl by pokrývat oblast komunikace.

---

[1] http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1547. V souvislosti s klesající autoritou učitelů je již delší dobu rozvíjena debata o udělení statusu veřejného činitele učitelům.

[2] http://www.rozhlas.cz/pardubice/zpravodajstvi/_zprava/816083. Tyto spory se již nemusí týkat jen událostí v průběhu vyučování, ale mají přesah i do osobních životů obou stran.

Teoretická část

1.1 Pojmy

Pro ulehčení další práce je potřeba si nadefinovat několik pojmů, s nimiž bude dále pracováno.

Legislativa (konkrétně § 17 ods. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)[3] zavádí pojem „zákonný zástupce“ pro osoby, které jsou vyjmenovány v zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině[4]. Pro tuto práci bude dále operováno s pojmy „*zákonný zástupce*“ a „*rodič*“, které, ač někdy mají odlišný význam, považuji v této práci za totožné.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon) také stanoví oblasti, kde je prováděna výchova a vzdělávání. Jedná se konkrétně o „…předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních.“. Pro lepší práci bude dále používáno pouze slovo „*škola*“, ačkoli se myslí celý tento okruh zařízení.

„Etickým kodexem“ je myšlen dokument, který upravuje obecná i konkrétní pravidla práce v jednotlivých organizacích a profesích[5]. Tento dokument je v tomto případě považován za nezávaznou záležitost, jejíž používání by mělo být dobrovolné. Je však otázkou času, kdy budou některá pravidla implementována do zákonných norem.

---

3 Školský zákon v platném znění
4 Zákon o rodině v platném znění
5 http://cs.wikipedia.org/wiki/Etick%C3%BD_kodex

2) Vztah zákonných zástupců a školy

Na tento vztah (pro úspěšné fungování školy jeden z klíčových vztahů) lze nahlížet dvěma způsoby. Buď pouze v právní rovině, kdy oba subjekty užívají možnosti, které jim dává legislativa. Nebo je možné jej také chápat jako vztah v personální rovině, kdy se obě strany snaží dialog posunout výše. Jednotlivé roviny rozebírají níže uvedené kapitoly.

2.1 Vztah v právní rovině

Tento vztah řeší nezávisle na sobě hned několik právních předpisů. Především je potřeba opřít se o zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, kde se v § 32 odst. 1 praví, že „Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče“.
Na druhou stranu je potřeba brát zřetel na školský zákon, dle kterého se ve školách a školských zařízeních vykonává vzdělávání a výchova.

Zde se hned v úvodu dostávám k podstatě problému (který dále ještě rozšířím).

Ve škole je sice vykonávána výchova a vzdělávání, avšak škola z titulu zákona nemůže nahradit úlohu rodičů. „*Účastí dítěte na vzdělávání není a nemůže být žádným způsobem omezena rodičovská zodpovědnost (ustanovení § 31 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině). I ve chvíli, kdy se dítě účastní vyučování, jsou rodiče zodpovědní za péči o něj, nadále zastupují nezletilé dítě. To vše vyplývá z institutu rodičovské zodpovědnosti*.“ (Česká školní inspekce, 2007, s. 2).

2.1.1 Zodpovědnost rodičů

Zodpovědnost rodičů je ustanovena především ve dvou zákonech – v zákonu o rodině a ve školském zákonu. Školský zákon řeší především záležitosti týkající se vzdělávání jako takového, proto jej uvedu až na druhém místě.

Rodičovská zodpovědnost je ustanovením § 31 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině vymezena jako souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

Snaha ovlivnit výchovou vývoj dítěte je prioritní povinností zákonného zástupce. Vývoj dítěte by měl směřovat k jeho plné osobní integraci, stejně jako k respektování obecně platných norem a zákonů. Přitom rodiče mají povinnost být ve svém osobním životě a svým chováním příkladem svým dětem.

„Povinnost vykonávat péči o nezletilé dítě, dbát o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj i další povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti mají rodiče bez ohledu na to, zda v dané chvíli vykonávají nad dítětem bezprostřední dohled"(tamtéž).

2.1.2 Zodpovědnost školy

Škola se však nemůže zříci své zodpovědnosti. Přijímá ji (sice pouze v omezeném rozsahu a na omezenou dobu) především v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví dětí v době vyučování. Tuto oblast řeší především ustanovení § 29 odst. 2 školského zákona – jedná se o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb. Na toto navazuje § 164 odst. 1 písm. h) školského zákona, z kterého vyplývá, že ředitel školy a školského zařízení odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a školském zařízení. Z toho vyplývá, že škola a zákonní zástupci by měli především spolupracovat při výchově dítěte. Dítě z této interakce samozřejmě nemůžeme vyjmout, nebude však předmětem dalšího rozboru.

2.1.3 Povinnosti zástupců dítěte

Tyto povinnosti jsou řešeny především v jednotlivých ustanoveních školského zákona. V první řadě má zákonný zástupce nezletilého dítěte povinnost dbát, aby se dítě účastnilo povinné školní docházky ve smyslu ustanovení § 36 školského zákona. Vzhledem k událostem posledních dnů[6] je potřeba zdůraznit, že zákonní zástupci mají především povinnost zajistit, aby dítě docházku do školy řádně plnilo. Tato oblast je řešena v odst. 4 školského zákona. Zde je potřeba brát v potaz provázanost se zákonem č. 200/1990 Sb., o

[6] http://www.lidovky.cz/patnactilety-chlapec-nikdy-nechodil-do-skoly-nevadi-rekl-soud-rodicum-1e1-/ln_domov.asp?c=A101222_094749_ln_domov_pks . Tento příklad poukázal na nedostatečnou legislativu, resp. na její problematické použití

přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, který v § 31 nahlíží na porušení tohoto nařízení jako na přestupek. Maximální možná míra postihu je zde definována ve výši 3000,- Kč. Ale zpátky ke školskému zákonu – základní okruhy *„povinností, které musí zákonný zástupce dítěte splnit, aby nebyl narušen průběh vzdělávání, jeho smysl a účel, upravuje ustanovení § 22 odst. 3 školského zákona. Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni*

a) zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení (viz výše),

b) na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka,

c) informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,

d) dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka na vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem (viz výše),

e) oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.“ (Česká školní inspekce, s. 4).

2.1.4 Práva zákonných zástupců dítěte

Úmyslně bylo zvoleno toto pořadí, neboť jsou-li předkládány povinnosti, měly by být vyváženy právy. Problém práv a povinností je řešen níže v textu.

Ustanovení § 21 odst. 1 školského zákona vyjma písmen a) a d) shrnuje základní práva zákonných zástupců, popřípadě osob, které vůči zletilým žákům a studentům plní vyživovací povinnost. Uvedené osoby mají právo

b) na informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání,

c) volit a být voleni do školské rady, jsou-li zletilí,

e) vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje,

f) na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle tohoto zákona.

Zde je potřeba mít na paměti, že i škola má mnohá práva a povinnosti. Jedná se především o zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění. Ustanovení § 7 odst. 1 tohoto zákona stanoví, že každý (tedy i škola či školské zařízení) je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. Dále „*ustanovení § 10 odst. 4 tohoto zákona pak stanoví povinnosti školy i školského zařízení oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, co se o takové skutečnosti dozví. Ustanovení § 6 odst. 1 pak stanoví celou řadu situací, mezi nimi např. situaci, kdy rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, kdy nezletilé osoby vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku (nikoli pouze povinnou!), požívají alkohol nebo návykové látky atd., to vše tehdy, pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou, anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí*“ (Česká školní inspekce, s. 6).

2.2 Vztah v personální rovině

Pro vytvoření co nejpevnějšího a nejtrvalejšího vztahu v personální rovině (je tím myšlena rovina mimo právní řád, především oblast etická) je potřeba, aby se cíle školy a cíle zákonného zástupce pokud možno co nejvíce přiblížily, nejlépe, aby byly totožné. Toto je ovšem někdy nemožné, neboť každý často od vzdělávacího a výchovného procesu očekává něco úplně jiného. Společným cílem by přesto měla být výchova a vzdělávání.

Partnerský vztah může existovat pouze tehdy, jestliže obě strany mají vzájemný respekt, akceptují se navzájem a jsou schopny naslouchat a diskutovat. Proto si tato dvě prostředí zaslouží samostatné kapitoly.

2.2.1 Škola

V dnešní době sice škola zaujímá pevné místo v životě rodiny, ale zároveň by měla poskytovat dětem něco jiného než rodina, a tak se může často dostat do rozporu s rodinnými ideály a s rodinnými cíli socializace. Zde vyvstává potenciální problém. Čáp, Mareš (2001, s. 54) praví, že socializace je „ proces začleňování dítěte do společnosti, rozvíjení dítěte jako společenské bytosti“.

V odborné literatuře jsou definovány obecné postupy a zásady při průběhu socializace, obtížně se však dohledává, jak konkrétní má být její cíl – nehledě na to, že se jedná o proces celoživotní. Socializace zahrnuje osvojení lidských forem chování, zejména chování ve styku s lidmi, osvojení jazyka, velkého množství poznatků, hodnot společnosti, její kultury. V socializaci se formují poznávací procesy i emoce, celá osobnost. To vše probíhá od raného dětství v rodině, ve škole i dále v různých společenských skupinách a institucích po celý život (tamtéž). Ve školském prostředí je nositelem socializace nejprve učitel, teprve poté škola jako instituce. V některých případech se škola stává nositelem hodnot společensky uznávaných, zvláště v případě disfunkčních rodin, avšak nejen tam. Tato oblast je zdrojem potenciálních konfliktů[7], viz níže.

---

[7] *„Každé zdravé a dobře vyvíjející se dítě někdy „zlobí“ a „neposlouchá“, každé působí někdy rodičům starosti a těžkosti a každé se také samo musí vyrovnávat se svými osobními problémy*“. (Švejcar, 1976, s. 335)

Samozřejmě ideálem by bylo, kdyby učitelé (potažmo škola) znali výchovný styl rodiny, její cíle a prostředky k dosažení těchto cílů, dále socioekonomický status rodiny a byli by ochotni jej akceptovat. Pak by bylo výrazně jednodušší a efektivnější s dítětem pracovat.

Zvláště na prvním stupni základních škol se školy tomuto ideálu často přibližují. Rodiče své děti do školy denně doprovázejí, a tak mají možnost být v pravidelném kontaktu s pedagogem, současně by pro pedagoga neměl být problém řešit aktuální situace přímo s rodičem dítěte. Škola a rodiče žáků spolu nemohou nekomunikovat. Mnohé potenciální nejasnosti jsou tedy vyřešeny již ve svém počátku.

Výrazně horší je však situace na druhém stupni základních škol. Rabušicová (2004) uvádí, že na prvním stupni jsou výrazně pevnější vazby mezi školou a rodinou než na stupni druhém. Toto je ovlivněno dvěma důležitými faktory:

a) rodičovským zapojením do vzdělávacího procesu (které na druhém stupni již není tak markantní),
b) vzděláním rodičů.

Bod b) není v této práci předmětem dalšího zkoumání, blíže je potřeba věnovat se zapojení rodičů do vzdělávacího procesu. Tato oblast prošla poměrně pestrým vývojem, proto by bylo vhodné zmínit se o její historii. Nejde ani tak o to, jak tento vztah vypadal v minulosti, spíše o to, že se vyvíjí a jistě se vyvíjet bude.

Podle Rabušicové a kol. (2004) existují následující 4 modely vztahů školy a rodiny:

- Kompenzační model převládal v šedesátých a sedmdesátých letech. Východiskem pro spolupráci školy a rodiny byla představa, že někteří rodiče či skupiny rodičů nemají dostatek možností a schopností být dobrými rodiči natolik, aby dokázali své dítě podporovat v jeho rozvoji hlavně díky svému socioekonomickému postavení. V tomto případě má přijít škola se specificky vytvořenými institucemi či programy zaměřenými na tento problém a kompenzovat jejich rodičovské nedostatky. Postupně se tento typ spolupráce začal uplatňovat i tam, kde nebylo jen socioekonomické znevýhodnění, ale mohla to být i rozdílnost v celkové socializaci v rodině, v komunikaci a emocionálním zázemí rodiny. Rodiče byli chápáni jako spolupracovníci

ve výchově a vzdělávání, ale školy určovaly postupy, díky nimž by měly být zlepšovány výsledky dětí ve škole.

- Konsensuální model se prosazoval v letech sedmdesátých a osmdesátých. Důraz byl kladen na komunikaci s rodiči, která ale byla převážně jednosměrná. Škola a rodina začaly být chápány jako sobě rovná prostředí pro výchovu a vzdělávání dětí. Učitelé byli vedeni a nuceni ke komunikaci s rodiči, aby získali informace pro jejich práci ve škole a aby byli schopni provázat učení dětí ve škole a doma. Hledaly se cesty, jak tyto základní modely (rodinný a školní) výchovy a vzdělávání propojovat.
- Participační model byl podporován v osmdesátých a devadesátých letech. Rodiče jsou chápáni jako aktivní občané, kteří jsou schopni podporovat svoje dítě v jejich vzdělávání. Rodina ale začíná ztrácet své postavení jako socializační a výchovná instituce, její výchovné působení začíná slábnout a musí částečně ustoupit jiným socializačním institucím. Některé úkoly rodiny musí začít přebírat škola.
- Model sdílené odpovědnosti je modelem posledních let. Dává ještě větší podíl rodičům na rozhodování. Zdůrazňuje společnou odpovědnost učitelů a rodičů za výsledky určitých rozhodnutí. Smyslem je zapojit rodiče do takových aktivit, ze kterých budou mít jejich děti prospěch. Rizikem ovšem je, aby se sdílená odpovědnost opět nerozdělila na odpovědnost rozdělenou.

Jak vidno, model sdílené odpovědnosti odpovídá současnému právnímu postavení školy a zákonných zástupců.

2.2.2 Zákonní zástupci

Podle Pola, Rabušicové (1997) je hlavním argumentem pro zapojení rodičů do školního vzdělávacího procesu možnost využít potenciál a možnosti rodičů k naplnění jednotlivých cílů (především výchova a vzdělávání), nikoli jejich odsunutí do vedlejší role. Toto je důležité především proto, aby rodiče pochopili a lépe porozuměli tomu, čím se dítě ve škole zabývá, proč se tím zabývá a jak je úspěšné. Měli by tedy mít informace o pokroku a práci svých dětí, a dále by měli mít možnost o těchto informacích diskutovat, nejlépe se podílet na samotném chodu školy – např. pomocí společných aktivit. Proti tomuto ideálu však jde výzkum Pecháčkové (2010, s. 6), která uvádí, že „*mezi možné důvody (*nerealizování společných aktivit - pozn. autora*) může patřit nedostatek času, pasivita na obou stranách, pracovní zatížení učitelů nebo nedostatečná připravenost učitelů na práci s rodiči. Právě nedostatek času byl uváděn v našem výzkumu jako jedna z nejčastějších překážek, další*

důvody jsou nezájem rodičů a přetíženost učitelů.“ Svůj podíl viny na obtížné práci s rodiči nese tedy i škola. Zde je otázkou k zamyšlení, jaké komunikační kanály škola používá a jak jsou rodiči využívány. Ale o tom níže.

Dalším argumentem jsou výsledky samotných dětí. Jestliže je pravdou, že většina rodičů se snaží pomoci svým dětem, je v jejich zájmu navázat se školou těsnější vztah. Vzhledem k povaze věci je na škole, aby tento vztah navázala a dále udržovala. Spolupráce školy a rodiny může přispět ke zkvalitnění vztahu mezi dítětem, rodičem a učitelem a také rodiče mohou přinést do učebních postupů školy a učitelů různé inovativní a zkvalitňující prvky, které vedou k lepším školním výsledkům jejich dětí. Toto je však spíše ideál, praxe je většinou výrazně jiná.

Je potřeba brát v potaz fakt, že rodiče žijí i vlastní soukromý život nezávisle na škole jako takové. V ideálním případě by se nejasnosti v rodině[8] neměli projevovat, ať již na fungování a prospěchu dítěte, či na rodiči samotném. Ne vždy však toto nastane a v tomto případě by učitelé měli znát aktuální situaci rodičů (ekonomickou, osobní, rodinnou). Je potřeba uvést, že zde je silný etický problém, neboť tyto informace by měly sloužit především pro zvládnutí této krizové situace ve školním prostředí.

[8] ”*Současná rodina se v mnohém liší do rodiny v minulosti. Mnozí si povšimli ztrát, které utrpěla, a zdůrazňují její vratkost, zranitelnost, krizovost*“ (Švejcar, 1976, s. 336).

3) Role zákonných zástupců

Termín "sociální role" uvedl do sociologie R. Lanton (1935) v souvislosti s pojmem sociálního statusu. Sociální roli se myslí souhrn očekávaných jednání vůči jedinci, který zastává určitou sociální pozici. Role zahrnuje určité povinnosti, práva, způsoby chování, které se od jedince očekávají v jeho prostředí (Čáp, Mareš; 2001). V některých situacích dochází k konfliktu rolí, kdy jsou očekávání spojená s jednou z rolí jedince v rozporu s očekáváními, která se vážou k roli jiné[9]. Od zákonných zástupců se očekává především zájem, určitá míra spolupráce, podobné hodnoty a očekávání podobných dílčích cílů. Podle Rabušicové a kol (2004) můžeme rozpoznávat čtyři role rodičů ve vztahu ke škole. Jedná se o následující role: rodič jako klient – zákazník; dále jako partner, dále občan a problém. Nejčastěji je u nás pohlíženo na rodiče jako na klienta (82% zástupců škol i rodičů), na druhém místě je vnímán rodiče jako partner (38%), dále rodič jako problém (22%) a nakonec rodič jako občan (18%).

3.1 Rodič jako klient – zákazník

V souvislosti s politickými změnami po roce 1989 došlo k silné demokratizaci školství, která se mj. projevovala i možností výběru základní školy. Podle zákonů trhu by měla díky konkurenčnímu prostředí nastat snaha o soupeření mezi školami. V důsledku by mělo dojít ke zkvalitňování služeb. Rodič si v tomto případě vybírá školu, od které ovšem něco očekává – např. větší míru spolupráce se školou, neboť díky tomu má možnost kontrolovat kvalitu služeb. Velmi často se však jedná o zaneprázdněného rodiče, který považuje učitele za odborníky a snaží se tedy příliš nezasahovat do jejich práce. V případě, kdy je nespokojen, vybírá si školu jinou. Rodič zákazník není ten, kdo by se aktivně podílel na školním vzdělávání. Základní ukazatele rodiče – zákazníka jsou tyto (Rabušicová a kol, 2004):

1) konkrétní školu zvolil záměrně,
2) chce co nejkvalitnějšího učitele pro své dítě,
3) trvá na tom, aby mu škola podávala informace.

3.2 Rodič jako partner

Tento (spíše vysněný) vztah má za svůj základ konkrétní přínos pro rozvoj dítěte.

[9] http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_role. Velmi obtížné postavení mají zákonní zástupci, kteří jsou současně učiteli a jejichž dítě studuje na stejné škole

Učitel se stává partnerem (svou odbornost a kvalifikovanost potlačuje do pozadí) a přijímá názory a podněty ze strany rodičů jako přínos pro svou práci. Rodiče zde nevystupují z pozice odborníka, ale z pozice někoho, kdo zná dítě nejlépe a může přinést mnohé podnětné rady a doporučení. Nutnou podmínkou tohoto vztahu je oboustranný respekt a jasně deklarovaný účel.

3.3 Rodič jako problém

Tuto roli Rabušicová a kol (2004) dále rozděluje na:

rodiče nezávislé, kteří se nesnaží udržovat kontakt se školou. Zájmové kroužky dítěte jsou pro ně důležitější než domácí úkoly a mají pocit, že rodina má na výsledky ve škole větší vliv než škola. Nemají potřebu se školou spolupracovat, mají často jiné hodnoty, než dětem předává škola, ale tolerují i ty školní, dále

snaživé rodiče, kteří mají přehnanou snahu pomáhat dítěti s jeho úkoly, mají pocit, že musí s učiteli řešit každou maličkost a často příliš kritizují práci učitelů i celé školy a

špatné rodiče, kteří se nezajímají o školní výsledky svých dětí, o jejich chování a nejsou ochotni se zapojit do přípravy dítěte na vyučování. Často ignorují, či nesouhlasí s názory učitele či školy. Obvykle jsou to rodiče, kteří mají nějaký svůj osobní problém. Dle Matějčka (2005) se tyto problémy projevují v menší schopnosti porozumět dítěti a naopak větší příležitosti k vzniku problémů v rodičovských postojích a rodičovském chování. Může se jednat především o:

a) dysfunkce rodičovské role
   - psychopatologie jednoho nebo obou rodičů (psychózy, zvláště deprese, atypický vývoj osobnosti, alkoholismus, toxikomanie)
   - zvláštní zaměstnání, které vzdaluje děti rodičům – většinou časově, a následkem toho i vnitřně
   - velmi nízký věk rodičů - jde většinou o jedince nezkušené, osobnostně nezralé
   - zvláštní životní zaměření - jde o příslušníky některých sekt, lidi v „zajetí“ zvláštních rituálů, a praktik (např. výživových, komunikačních, týkajících se denního režimu atd.)
b) nápadnosti a obtíže dané společenským postavením rodiny vzhledem k majoritní společnosti
   - etnické menšiny

- kulturní menšiny, zvláště subkultury nižší sociálně ekonomické úrovně (tzv. žijící na okraji společnosti).

3.4 Rodič jako občan

V tomto případě se jedná o nejméně častý typ, který školu vnímá především jako instituci, která má mnohá jiná poslání, než jen výchovu dětí. Tento typ se zajímá o danou školu i po odchodu jeho dítěte a také klade důraz na občanskou výchovu (Rabušicová a kol, 2004).

4.) Sociální komunikace

Učitelé při výkonu svého povolání přijdou (dříve či později) do kontaktu prakticky se všemi typy rodičů. Jestliže obě strany budou dodržovat některá pravidla, dá se i tato komunikace zvládnout. Stačí dodržovat základní zásady komunikace a základní společenská pravidla. O komunikaci a jejích problémech pojednává níže uvedený text.

Obecně se sociální komunikace vymezuje jako výměna informací mezi lidmi. To však zdaleka neznamená, že jde převážně, nebo výlučně o záležitost poznatků a poznávacích procesů. Komunikace totiž zahrnuje jak slovní sdělení, tak mimoslovní, nonverbální sdělování – tónem hlasu, mimikou, gesty- které vyjadřuje především emoce. Slovní a mimoslovní sdělování se nemusí vždy shodovat, leckdy je mezi nimi rozpor, takže je vysíláno dvojí sdělení (Čáp, Mareš, 2001, s. 273).

Toto sdělování je záležitostí komunikace jako takové. Komunikace je především záležitost přibližování. Je možná pouze tehdy, kdy její účastníci používají stejný systém signálů. Každá strana by měla být schopna identifikovat signály druhé strany a pochopit, jak jsou použity a co znamenají (DeVito, 2008). Nepochopením, neschopností či neochotou zvládnout tato základní pravidla vzniká mnoho zbytečných konfliktů.

4.1 Mocenský rozměr

Dále je potřeba si uvědomit, že komunikace má mocenský rozměr. Naše moc ovlivňuje to, jakým způsobem komunikujeme, a způsob, jakým komunikujeme, zase ovlivňuje moc, jíž disponujeme. Výzkum (DeVito, 2008) identifikoval šest typů moci: legitimní, referenční, odměňovací, donucovací, odbornou a informační. Konkrétně to znamená, že:

- *Legitimní moc* máte tehdy, když jsou ostatní přesvědčeni, že máte právo – na základě svého postavení – ovlivňovat nebo řídit jejich jednání a chování. Velmi častým příkladem jsou lidé, kteří sponzorují školu; rodiče mající děti na soukromých školách; osoby na vysokých společenských či politických postech
- *Referenční moc* máte tehdy, pokud si ostatní přejí být stejní jako vy. Mnohé autority (ale též lidé mediálně známí aj.) mají při komunikaci oprávněný pocit, že ony budou komunikaci udávat tempo. Učitelé (a zvláště začínající, ale i

submisivnějšího ladění) jsou v tomto případě znevýhodněni. Učitelé v ČR dle vlastního hodnocení, konkrétně na základních školách, nemají takové postavení, aby měli referenční moc (Průcha, 2003).

- *Odměňovací moc* máte tehdy, jestliže kontroluje odměny, které chtějí ostatní získat. Odměny mohou být materiální, ale také společenské. Tato moc je silně problematická, neboť učitelé jí disponují ve velké míře (známkování, psaní doporučení, výstupní hodnocení aj.), což zákonní zástupci ne vždy přijímají.
- *Donucovací moc* znamená schopnost ovládat tresty nebo odnímání odměn těm, kdo se nechovají tak, jak si přejete. Ve školském prostředí jí disponují učitelé v podobě špatných známek, nesouhlasu s uvolněním atd. Tato moc se též stává častým zdrojem konfliktů. Pro pořádek je potřeba uvést, že i mnozí zákonní zástupci disponují silnou donucovací mocí – např. rodinné přátelství s ředitelem, se zřizovatelem atd.
- *Odborná moc* patří tomu, koho druzí pokládají za odborníka s velmi speciálními znalostmi.
- *Informační moc*, také označována jako „moc přesvědčit“, znamená, že druzí vás považují za schopného komunikovat logicky a přesvědčivě (DeVito, 2008).

4.2 Pravidla komunikace

Použití (či zneužití) těchto mocí je korigováno a regulováno kulturou dané společnosti. Čím je kultura vyspělejší, tím větší je schopnost autoregulace, a obráceně. Jedná se o pravidla, při jejichž porušení bude vaše chování považováno za škodlivé nebo urážlivé. DeVito (2008, s. 128) uvádí, že jde konkrétně o následující zásady:

- Zásada kooperace: Tato zásada říká, že při jakékoli komunikaci se obě strany snaží jedna druhé pomoci k vzájemnému porozumění. Jinými slovy - předpokládáme u nich kooperaci. Toto obecné pravidlo obsahuje čtyři dílčí zásady neboli konverzační maximy.
    - Maxima kvality: Říkejte to, o čem víte nebo předpokládáte, že je to pravda. Neříkejte to, o čem víte, že to není pravda.
    - Maxima relace: Mluvte o tom, co je pro konverzaci relevantní.
    - Maxima chování: Mluvte jasně, vyhýbejte se (co nejvíce) dvojznačnostem, buďte relativně struční a uspořádejte své myšlenky do srozumitelné formy.

- Maxima kvality: Buďte sdílní v míře, jaké je potřeba ke sdělení dané informace.

- Zásada mírumilovných vztahů: Zásada zdůrazňuje, že při komunikaci je vaším prvotním cílem udržovat mírumilovné vztahy. To znamená, že nikdy druhého neurážíte, a když skutečně komunikujete podle této zásady, můžete dokonce vyjádřit souhlas s někým, s kým ve skutečnosti nesouhlasíte.
- Zásada zachování tváře: Sdělení zachovávající tvář chrání obraz druhého a nedovolí, aby se ukázal v negativním světle. Podle této zásady byste nikdy neměli nikoho uvést do rozpaků, zejména ne na veřejnosti. Vždy byste měli umožnit druhým zachovat si tvář, i když to znamená vyhnout se pravdě.
- Zásada sebedegradace: Tato zásada vyžaduje nezmiňovat se při konverzaci o svých úspěších a snižovat své schopnosti či talent. Sebedegradací současně vyzdvihujete obraz člověka, s kterým hovoříte.
- Zásada přímosti: přímost a nepřímost komunikují odlišné dojmy. Přímost je velmi proměnlivá v závislosti na kultuře.

Tato oblast patří do právně nepostižitelných rovin, které nelze kodifikovat. Jedná se o společenská pravidla, kdy je čistě na daném člověku, případně na společnosti jako celku, jak je bude dodržovat. Škola jako instituce má možnost začlenit si tato pravidla do svého školního řádu.

4.3 Problémové situace

Ve školském prostředí se tím myslí především problém vztahu jedinec – instituce, hájení práv vlastního dítěte a srozumitelnost, zvláště obtížně definovatelných termínů (kurikulum, klíčová kompetence, očekávaný výstup aj). Rodič se v tomto případě může a´ priori stavět do opozice či obranné role, při které používá mnohé mechanismy, které komunikaci silně ztěžují. Dle Altmana (2009) to mohou být především:

- Alibismus – popírání či bagatelizování problémů, zatajování důležitých skutečností, snaha jevit se jen v tom nejlepším světle, nepřipustit sebemenší slabiny.
- Nezájem, lhostejnost či pasivita – myslí se tím vyhýbání se problémům, případně neochota námahy („*Co bych se snažil/a, když problém mají oni….*“).

- Arogance, povýšenecká obrana, preventivní útočení – velmi častý nástroj komunikace. Rodiče si tímto buď dodávají odvahy před jednáním, či ventilují své rozpaky s návštěvou (nevhodnost termínu, velmi rozdílný názor na projednávané téma atd.).
- Přezíravost, podceňování – časté u rodičů, kteří považují jejich vzdělávání na ZŠ za natolik intenzivní, že díky němu prohlédli celý systém školství. Rádi se považují za odborníky na tuto oblast.
- Přehnaná emoční angažovanost, osobní vztahovačnost – tento přístup znemožňuje jakýkoli nadhled, témata se stávají osobními tématy se všemi negativními důsledky (osobní tragédie, prohry atd.).

Cílem všech těchto obran je snaha vyhnout se nepříjemné informaci, nebo potlačit nepříjemné pocity spojené s nejistým postavením („*Přece nejsem hloupý ani špatný rodič…*“).

Mnozí proto volí následující typy chování, s nimiž se u problémových rodičů setkáme nejčastěji (tamtéž):

a) Agresivní jednání – jedná se o formu řešení náročné životní situace, kterou pro tyto rodiče návštěva školy je (většinou v okamžiku řešení vážnějšího či opakovaného problému). Znamená to, že selhaly všechny dosavadní komunikační kanály.
b) Pasivní devótnost – opak předchozího typu. Jejich komunikačním stylem je „všechno odkývat“, ale svůj názor ani chování nehodlají měnit. Při dalším setkání se bude komunikační styl opakovat.
c) Únik – druhá z forem řešení náročné životní situace. Jedná se především o rezignaci na výchovnou roli s přerušením komunikace, nebo o pouhé oddálení od školy a poté přerušení komunikace. Tato forma může přerůst až do extrémních situací, kdy jsou rodiče k jednání předvoláni za asistence Policie ČR.

5.) Školní řády a jejich obsah

Jak vidno, do interakce vstupují mnohé poměrně sebevědomé subjekty. Předně je potřeba znovu uvést, že tyto subjekty by měly především kooperovat a mnohdy se tak i děje. Své vztahy si kromě společenských a právních norem upravují i pomocí jednotlivých školních řádů (zde pouze jednostranně), které jsou školy dle § 28 odst. 1 písmeno g) školského zákona povinny vést jako svou dokumentaci. Pro pochopení postavení škol a zákonných zástupců je potřeba podívat se na školní řády obecně. Pro potřeby této práce bylo náhodně vybráno 14 škol (z každého kraje 1 škola), z každé školy byly ze školního řádu vytaženy informace o právech a povinnostech zákonných zástupců.

Všechny vybrané školy se v této oblasti odvolávají pouze na školský zákon, žádná z nich nejde nad rámec zákona. Tomuto stavu se dá rozumět cca takto:

a) Školy nemají ve svých řádech uvedeno víc, než to co je legislativou dáno. V tomto případě se jedná o naprostou ztrátu morální roviny tohoto vztahu, neboť se odvolávají na faktickou rovinu paragrafů. Možná je to dáno snazší vymahatelností práva, tato oblast by byla na samostatný výzkum. Vypovídá to však o komunikačním stylu těchto škol.
b) Školy nemají odvahu řešit tuto oblast v etické rovině. Tento argument je do jisté míry oprávněný, neboť vzhledem k demografické křivce a systému normativů jsou mnohé školy rády, že mají minimální požadovaný počet žáků. Školy se v této době ocitají v mírně schizofrenní situaci, kdy se na jednu stranu snaží přilákat co nejvíce klientů, na druhou stranu by rády těmto klientům výrazně zpřísnily pravidla, případně by si tyto klienty přímo vybíraly. Domnívám se, že toto si může dovolit jen několik nejlepších škol v republice. Většina škol je odkázána na spádovou oblast, (a) případně na své image.

6.) Co je Etický kodex

V poslední době se stalo již relativně běžnou praxí firem v komerčním i nekomerčním sektoru, že mají zaveden etický kodex (dále též „kodex“). Ať již svůj vlastní nebo se k nějakému jinému odvolávají coby členové různých sdružení, asociací apod. Tento trend neminul ani Českou republiku.

Před rozborem etického kodexu je potřeba nadefinovat, k čemu by měl etický kodex sloužit.

Slovo *etický* vychází z řeckého slova étos (nebo ethos) a vyjadřuje ideální celek principů, jimiž se lidé ve společnosti mají řídit ve svém svobodném a odpovědném jednání (Blecha, 2002). Z výše uvedeného je patrné, že se jedná o doporučený stav, jakýsi ideál. Z logiky věci tento stav nemůže být vynucen zákonem, neboť toto by šlo přímo proti podstatě těchto principů. Co by bylo zákonné, již není principem, a obráceně.

Slovo *kodex* v původním slova smyslu označuje svazek listů svázaných ve hřbetu[10]. V pozdější době došlo k posunu významu tohoto slova. V dnešní době takto může označovat i soubor norem a pravidel.

V nekomerční sféře se především u pomáhajících profesí ustanovuje pravidlo, že kodex mají především profesní sdružení, a to dříve než jednotlivá pracoviště. Typickou ukázkou takového profesního sdružení je Česká lékařská komora[11]. Tento kodex pak přebírají jednotlivá pracoviště.

„Pod termínem etický kodex (code of ethics, code of conduct) rozumíme systematicky zpracovaný soubor norem a předpisů, který vymezuje a upravuje vztahy mezi členy určité komunity. Etický kodex poskytuje detailnější rozpracování, konkretizaci morálních zásad a jejich použití v podnikové praxi. Etické kodexy a jim podobné dokumenty slouží ke kultivaci podnikového klimatu, podnikové kultury.“[12]

Ve školním prostředí etický kodex upravuje vztahy mezi jednotlivými subjekty, tj. veřejností a školou. Snaží se tento vztah posunout do konkrétních mantinelů, vymezit mu

---

[10] http://cs.wikipedia.org/wiki/Kodex
[11] http://www.lkcr.cz/dokumenty.php?item.id=285&do[load]=1&filterCategory.id=4
[12] http://www.transparency.cz/pdf/ve_amanpe.pdf

pravidla a dát srozumitelně najevo, jaký způsob komunikace je v tomto vztahu žádoucí. Domnívám se, že školní prostředí v této oblasti zůstalo oproti ostatním pomáhajícím profesím pozadu. Je však pouze otázkou času, kdy i oblast školství začne tuto oblast řešit. Před tím by však mělo dojít na ujasnění mantinelů u samotných škol, čili je nejprve potřeba definovat etický kodex učitele.

6.1 Právní postavení etického kodexu

Etický kodex s sebou přináší (a to nejen v nekomerční sféře) jedno podstatné riziko – vždy bude v závěsu proti právní normě. Navíc se s právní normou již z povahy své existence vysloveně vylučuje – buďto je právní normou a poté nemá požadovaný etický potenciál, nebo má možnost „konkretizovat morální zásady“, pak je ovšem právně obtížně nevymahatelný.

Zde se dostáváme k nejslabšímu místu celého kodexu, a to je jeho právní postavení. Český právní řád postavení kodexu prakticky neřeší a je tedy čistě svobodnou vůlí jakékoli organizace, jakou váhu etickému kodexu přiřadí. Za zmínku stojí např. kodex ÚP v Novém Jičíně, který v článku 8) uvádí „Nerespektování a porušování Etického kodexu zaměstnance Úřadu práce v Novém Jičíně bude považováno za porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci zaměstnance se všemi možnými důsledky, jak předpokládá zákoník práce“. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce v části II, hlava 4, §52 písmeno g) uvádí „jsou-li u zaměstnance dány důvody, pro které by s ním zaměstnavatel mohl okamžitě zrušit pracovní poměr, nebo pro závažné porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci; pro soustavné méně závažné porušování povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci je možné dát zaměstnanci výpověď, jestliže byl v době posledních 6 měsíců v souvislosti s porušením povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci písemně upozorněn na možnost výpovědi.“ Oprávněnost propuštění pro porušení kodexu by tedy nejspíše řešil soud.

Co je na celém případu zajímavé, je fakt, že zaměstnanec při podpisu pracovní smlouvy podepisuje i dodržování tohoto kodexu. Problémem je, že v pracovně-právním vztahu se jedná o vztah dobrovolný, což je podstatný rozdíl oproti vztahu škola – zákonný zástupce. Zákonný zástupce je v tomto vztahu znevýhodněn, neboť se na něj vztahuje §36 školského zákona. Z tohoto důvod nejde aplikovat právní vymahatelnost dodržování etického kodexu ze strany zákonných zástupců. Není potřeba se však vzdávat, neboť existují mnohé varianty, jak etickému kodexu najít jeho místo v českém školství (viz dále).

6.2 Místo a význam etického kodexu ve školství

Toto je typickou ukázkou (ne)provázanosti s českým právním řádem. V případě jeho porušení je čistě na organizaci, zda bude vystupovat z pozice autority. Není (jako např. ve Velké Británii (The Standards Board for England)) státní instituce, která by porušování etického kodexu řešila. Stále platí, že kodex tedy nemá právní platnost, jeho porušení lze řešit jen postihem v kodexu stanoveným (negativní publicita firem, institucí, vyloučení z profesní asociace apod.). Nabízí se otázka, proč se vlastně etickým kodexem zabývat. Každý etický kodex má své výhody a nevýhody.

Dle Heskové (2003) mezi hlavní přednosti etických kodexů patří:

- Kodex vymezuje hranice žádoucího chování pro jednotlivé subjekty mimo/uvnitř organizace. Písemná forma navíc deklaruje, že tyto subjekty usilují o etické normy a postupy. Vymezením žádoucího chování stanovuje hranice, které mají za cíl jasně označit neetické chování.
- Usnadňuje rozhodování. Jednoznačně vymezené zásady podporují manažerské řízení a usnadňují rozhodování zaměstnanců, především v těch situacích, kdy je subjekt konfrontován s nestandardními situacemi.
- Kodex se za určitých okolností může stát kritériem (standardem) pro posuzování chování daných subjektů.
- Deklarovaný závazek vyjádřený kodexem zvyšuje důvěryhodnost. Konečným efektem je zkvalitňování komunikace, kvality vztahů s nejrůznějšími zájmovými skupinami apod.

Jaké výhody z tohoto budou vyplývat? Předně je potřeba uvést, kdo z tohoto kodexu bude mít prospěch, jaké jsou vůbec důvody pro tvorbu etického kodexu. Vzhledem k jednotlivým konfliktním bodům v sociální komunikaci je evidentní, že sem by měla směřovat většina bodů etického kodexu. Navíc zvýšené nároky na komunikaci se jeví jako silné stresory při výkonu učitelského povolání[13].

[13] http://rudolfkohoutek.blog.cz/1003/stresory-ucitelu-zakladnich-a-strednich-skol

V současném stavu zákonní zástupci řeší komunikaci se školou podle svého svědomí, bez přesně daných mantinelů. Jedním z mála kritérií, snad kromě individuální mravnosti každého rodiče, je Občanský zákoník. To je však příliš vzdálené kritérium správnosti. Etický kodex je nástroj, který by měl zákonným zástupcům pomoci při řešení pro ně nestandardních a neobvyklých situací a který by jim zjednodušil komunikaci.

Dále má kodex několik rovin, které jsou však spíše přáním než realizovatelným záměrem. Jedná se především o tyto premisy:

- přijetím tohoto kodexu dávají najevo ochotu se školou spolupracovat a dosáhnout konstruktivního řešení,
- upřednostňují zájmy dítěte před zájmy vlastními,
- jsou si vědomi, že etické chování je standardem, nikoli slabostí,
- deklarují, že sdílejí stejné hodnoty jako má škola (či v případě nesouhlasu jsou školní hodnoty ochotni akceptovat).

Přes své výhody má však etický kodex i mnohé nevýhody.

- Největší nevýhodou je jeho nevymahatelnost. Tento argument je však platný jen z části, neboť skupina rodičů, kteří jej nechtějí či nemohou (např. z titulu svého přesvědčení) dodržovat, velmi často porušují mnohé normy platné v České republice (Svobodová, 2001)[14]. V tomto případě je potřeba použít platnou legislativu (viz výše) a je čistě na školách jako takových, jak se k těmto případům individuálně postaví. Je však nepopiratelnou skutečností, že možnosti (ale někdy i schopnosti) jednotlivých institucí (včetně OSPOD) jsou velmi omezené[15].

[14] Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obvinování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.

[15] http://www.novinky.cz/krimi/224333-kvuli-pripadu-tyraneho-dominika-z-brna-vznikl-zvlastni-ministersky-tym.html Tento případ velmi pobouřil českou veřejnost a znovuotevřel debatu o jednotlivých kompetencích a povinnostech.

- Dalším velkým limitem kodexů je místo jejich implementace. Jak je již uvedeno výše, zvláště na první stupni ZŠ převládají méně formální vztahy. Z tohoto důvodu i komunikace probíhá na jiné úrovni. Zde je potřeba dát velký pozor na učitelskou etiku a dodržovat všechny zásady profesionality[16].
- Příliš obecný etický kodex se stává prázdným nástrojem.
- Naopak přespříliš podrobně propracovaný etický kodex se stává nepoužitelným, neboť ve svém důsledku musí reagovat na stále nové podněty.

Cílem kodexu není svazovat a snažit se postihnout všechny eventuality, ale naopak vymezit postupy a prostředky, které jsou optimální pro dosažení cíle. Hesková (2003) uvádí, že „*Jde tedy o soubor konkrétních pravidel, které vycházejí z hodnot a principů subjektu a vymezují standard profesionálního jednání.*“

6.3 Základní znaky kodexu

V poslední době je trendem, že etické kodexy kromě svých vlastních zásad mají ještě zásady pro rychlé rozhodování. Toto pomáhá zvláště v případě, že se jednotlivé subjekty dostanou do pro ně nezvyklé situace. Je to soubor otázek, které se vyplatí si zodpovědět a teprve poté se rozhodnout. Jsou jakýmsi extraktem z etického kodexu, a přitom jej skvěle doplňují. Tyto otázky jdou do podstaty morálky každého jedince. Pro nastínění základních otázek etického kodexu je možno podívat se do komerční sféry. K zamyšlení je např. dnes již legendární návod k rychlému rozhodování firmy Papirius, který klade mnohé otázky.

Tyto základní otázky mohou znít např. takto:

1. Je daná věc v souladu s etickým kodexem?

2. Máš pocit, že je to správné?

3. Je to zákonné?

4. Pokud by se o Tvém jednání někdo dozvěděl, neodrazí se to negativně na Tvé pověsti?

5. Cítil/a by ses nepříjemně, kdyby jiní věděli, že jsi se rozhodl/a takto jednat?

6. Existuje jiný, eticky přijatelnější způsob řešení?

---

[16] Etický kodex pedagogického pracovníka Základní školy, Praha 2, Londýnská 34

7. Jaký bys měl/a pocit, kdyby ses o svém jednání dočetl/a v novinách?

8. Poradil/a ses s ostatními?

Tyto otázky však neřeší podstatu problému. Mohou pouze napovědět, ale nedávají nám prostor, o kterém víme, že je správný. Co by tedy měl etický kodex zákonného zástupce řešit?

7.) Oblasti (k) řešení

Dle výzkumů prováděných v posledních letech se rodiče jako stresující faktor objevují až na pátém místě[17]. Na předchozích pozicích jsou tyto stresory (v pořadí dle míry velikosti): pracovní přetížení, vedení školy, žáci a frustrace[18].

Nejprve je potřeba konkrétně vyjmenovat hlavní problémy, které škola s rodiči řeší. Tyto problémy jsou i součástí dotazníku (viz příloha). Po prozkoumání internetových debat a literatury se dají problémy shrnout do následujících bodů:

- Problém v četnosti komunikace – rodiče jsou často tím, kdo se domnívá, že formu, četnost a míru komunikace určuje škola. Toto je někdy mylně vykládáno jako neplnění rodičovské povinnosti. Přesto zde mohou nastat dva extrémy:
    - Příliš častá komunikace – rodič se snaží neustále něco řešit, často v dobré víře, že pomáhá; dožaduje se neustále průběžné informace o chování/známkách/prospěchu svého dítěte; plní pravidelně svou povinnost informovat, ovšem bez ohledu na soukromí pedagoga atd.
    - Nedostatečná komunikace – tento problém souvisí s kapitolou 4.3. Rodiče se nedostavují na domluvené termíny, nereagují na emailovou korespondenci atd.
- Forma komunikace – ať už se jedná o fyzikální faktory (ruch, místo jednání, komunikační bariéry), či nedostatek času (problémy jsou řešeny ve spěchu, nebo naopak příliš obsáhle, až se ztrácí podstata věci).
- Nejednotný pohled na výchovu dítěte – v poslední době dochází k oslabení výchovné funkce rodiny a delegování této povinnosti na školu. Rodiče si však stále přenechávají hodnotící roli při výchově.
- Neschopnost (sebe)reflexe – při komunikaci chybí zpětná vazba, která by shrnula dojednaný obsah. Rodiče se často domnívají, že pravdu mají oni a v některých případech jim chybí i požadovaný odstup.
- Odstup – problémy, které je potřeba řešit, jsou vztahovány na osobu, která se řešení účastní. Znamená to, že problémy žáka jsou i problémem rodiče, a z tohoto důvodu se z jednání ztrácí objektivita.

---

[17] http://www.fek.zcu.cz/cz/cecev/mes_mat/stres/stresory.htm

[18] Jako příčiny frustrace učitelé uvádějí nejčastěji částečné deziluze, pocit nedocenění práce učitele, nízké finanční ocenění náročné práce aj.

- Rovnoprávnost postavení škola – zákonný zástupce. Tento problém je problémem obecně, reflektuje společenskou debatu o postavení školy jako takové. Společnost pravidelně umisťuje učitele (z hlediska jejich prestiže) vysoko na spol. žebříčku[19]. Na druhou stranu tomu neodpovídá finanční ocenění, ani reálné společenské postavení. Mnozí pracovníci ve školství proto mají pocit, že jejich vztah s rodiči není rovnoprávný.
- Nerespektování povinností – vypovídá mnohé o společnosti jako takové. Tento problém je však vlastní společnosti od jejího počátku[20].

Pro lepší pochopení této problematiky je potřeba se podívat, jak tyto oblasti vnímají obě strany, kterých se tato interakce týká. Jedná s především o ředitele škol a zákonné zástupce. Obě tyto skupiny měly možnost se k této oblasti vyjádřit a vnést svůj pohled na tuto problematiku. O jejich výpovědích pojednává níže uvedená výzkumná část.

[19] http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100026s_Cervenka-prestiz.pdf

[20] „ *Všichni chtějí rovná práva; rovné povinnosti raději ne*. “ — Ernst Ferstl

Výzkumná část

8.) Metodologie výzkumné části

Obsahem této kapitoly je formulace problému, cíle výzkumu a výzkumné otázky, stanovení hypotéz a popis metod výzkumu, výběr výzkumného vzorku a nástrojů sběru dat, vyjádření k etickým problémům výzkumu a způsobu analýzy dat.

8.1 Formulace problému

V tomto výzkumu si kladu několik základních otázek. Jedná se především o následující problémy:

- *Existuje vztah mezi etickým kodexem a kvalitou komunikace?*
- *Je vlastně etický kodex potřebný?*
- *Měl by tento kodex postihovat pouze pravidla komunikace, či je to příliš redukováno?*
- *Jaké jsou příčiny problémů v komunikaci ve školství?*
- *Jaké problémy by měl etický kodex řešit**?***

8.2 Cíl výzkumu a formulace otázek

Ve své práci jsem se rozhodl zkoumat vztah zákonných zástupců a školy v personální rovině z důvodů výše uvedených. Zaměřuji se na dvě poměrně důležité oblasti – potřebnost písemných pravidel komunikace pohledem škol a na to, jak vnímají zákonní zástupci samotnou komunikaci škol. Tyto na první pohled nesourodé oblasti mají průnikové body v podobě problémových oblastí. Jelikož se jedná o poměrně složité a obsáhlé téma, je rozděleno na několik dílčích bodů, ke kterým se vážou jednotlivé cíle.

Cíle mého výzkumu jsou tedy:

- zjistit potřebnost etického kodexu zákonného zástupce,
- analyzovat jednotlivé problémové oblasti v komunikaci,
- navrhnout korekční nástroje k jejímu vylepšení,
- formulovat zásady pro tvorbu kodexu,
- navrhnout samotný etický kodex zákonného zástupce.

8.3 Stanovení hypotéz

Vzhledem k teoretické části a výše uvedeným cílům jsem si stanovil dvě hypotézy:

Hypotéza č. 1:

„Zformováním a aplikací etického kodexu dojde ke korekci současných problémů ve vztahu škola – zákonný zástupce.“

Hypotéza č. 2:

„Nebudou-li jedním z hlavních pilířů etického kodexu zásady komunikace, nebude považován za potřebný.“

8.4 Metoda výzkumu

Při svém výzkumu jsem se rozhodl postupovat metodou kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum využívá k sběru dat testy, dotazníky či pozorování. „Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získána data analyzujeme statistickými metodami s cílem explorovat je, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných[21].“ Pro tuto práci bylo použito dotazníkového šetření u dvou skupin respondentů, a to u ředitelů základních škol a zákonných zástupců žáků základních škol. Vzhledem k výzkumnému vzorku se tato metoda (i přes její nevýhody) jeví jako nejreprezentativnější.

8.5 Výběr výzkumného vzorku a popis prostředí výzkumů

Vzhledem k cílům práce obsahuje výzkumný vzorek dvě skupiny respondentů.

V první části výzkumu jsem se zaměřil na ředitele základních škol (v některých případech základních a mateřských škol). Tyto školy byly vybrány ze Seznamu všech veřejných, soukromých a církevních základních škol (http://www.zakladniskoly.cz), vždy 10 škol z každého kraje. Systém výběru byl náhodný, snažil jsem se však o co největší

[21] http://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/svi/Kvantitativni_kvalitativni_vyzkum_Hendl.pdf

reprezentativnost, proto byly v souboru obsaženy školy v krajských městech, i školy venkovské. Celkem tedy soubor obsahoval 140 škol, z kterých byli elektronickou formou[22] kontaktováni vždy ředitelé těchto škol. V kontaktním emailu byli požádáni o vyplnění on-line dotazníku (z důvodu vyšší návratnosti – odpadá tedy největší problém dotazníkového šetření, a to je jeho návratnost). Výběr byl záměrný, neboť dle mého názoru by ředitelé měli nejlépe znát problémy, které jejich škola řeší se zákonnými zástupci. Přesto byla návratnost nižší, než jsem očekával. Dotazník vyplnilo celkem 76 ředitelů či zástupců.

V druhé části jsem se zaměřil na zákonné zástupce. Tito byli kontaktování pomocí dvou komunikačních kanálů – pomocí žákovských knížek svých dětí a přes webové stránky jednotlivých škol. Jednalo se konkrétně o Základní školu, Praha 2, Londýnská 34, ZŠ Eden a ZŠ Lupáčova. Jejich kapacita je 550, 500 a 735 žáků. Jedná se tedy o poměrně obsáhlý vzorek potenciálních respondentů. Tito respondenti byli také požádáni o vyplnění krátkého on-line dotazníku (umístěn na webových stránkách školy), v kterém ovšem odpovídali na jiné otázky než ředitelé. Z hlediska času měli k dispozici od tří do sedmi pracovních dnů, v průběhu kterých mohli na dotazník odpovídat. Celkem na dotazníky reagovali 193 respondenti.

8.6 Etické aspekty

Výzkum probíhal u obou skupin respondentů zcela anonymně. Jednotlivá jména, druhy či typy škol, ani příslušnost rodičů ke konkrétní škole nejsou v této práci uváděny. Všichni oslovení respondenti byli seznámeni elektronickou a písemnou formou s účelem, cíli a prostředky výzkumu. Bylo čistě jejich rozhodnutím, zda se výzkumu zúčastní či nikoli. Jsem si vědom toho, že výzkum probíhal na školách, které se snaží o co největší míru komunikace. V průběhu práce jsem se neúmyslně dopustil výběrových i nevýběrových chyb. Přesto vzhledem k povaze výzkumného vzorku má výzkum vypovídající hodnotu.

8.7 Způsob zpracování dat

Analýzu získaných dat jsem prováděl formou vytvoření skupin a kategorií. Elektronická podoba dotazníku umožňuje snáze převést finální odpovědi do tabulky, s kterou je možné dále pracovat. Skupiny vyjadřují okruh odpovědí na jednotlivé otázky. Kategorie se váží k obsahu odpovědi, čili části jedné skupiny mohou být ve více kategoriích. Jednotlivé skupiny odpovědí

[22] viz příloha

jsem extrahoval a dále dle četnosti výskytu dělil na jednotlivé kategorie. Některé odpovědi bylo navíc potřeba rozčlenit na více jednotek. Každá jednotka dostala kód, který vyjadřoval její příslušnost k jednotlivým kategoriím. Některé skupiny odpovědí jsem procházel opakovaně a byly častěji překódovány, než jsem je zařadil do správné kategorie.

Dále bylo pracováno s jednotlivými skupinami odpovědí. U ordinálního typu proměnných byl použit modus dané veličiny, a poté došlo k analýze výsledků. U většiny odpovědí však došlo k seskupování podle podobnosti, nebo nějaké souvislosti. Výsledné kategorie tedy obsahují nejčastější skupiny odpovědí dle jejich četnosti.

Analýza uzavřených otázek pracuje s metodou poměrného zastoupení.

9.) Výsledky výzkumu

9.1 Ředitelé

Jedním ze základních předpokladů tvorby etického kodexu je jeho místo či význam v současném školství. Jestliže má být platným nástrojem, měl by být požadován a akceptován oběma subjekty tohoto vztahu. V první části jsem mapoval, jaká je situace na současných školách, nakolik jsou ředitelé schopni reflektovat současný trend.

9.1.1 Dotazníková položka č. 3 – Potřebnost etického kodexu

Jednou ze základních otázek je samotná potřebnost etických kodexů ve školství. Ředitelům proto byla předložena teze „*Domnívám se, že etické kodexy (žáka; učitele; zákonného zástupce) jsou ve školství potřebné*.“ Respondenti se v 57% shodli, že etické kodexy jsou potřebným nástroje pro kultivaci prostředí. Je to poměrně důležitý krok před samotným procesem implementace. Jestliže chce škola formovat vnější prostředí, je nutné, aby nejprve zvládla proces kultivace vnitřního prostředí, tj. měla zavedený etický kodex učitele. Měla by sama jít proaktivně příkladem. Výsledky těchto dvou dotazníkových šetření vypovídají o tom, že ve školství je poptávka po jistých regulačních nástrojích.

(S *tímto však ostře nekoresponduje reakce oslovených ředitelů jednotlivých škol. Ze 76 ředitelů, kteří odpověděli na jim poslaný dotazník, pouze 6 ředitelů projevilo zájem o další spolupráci, resp. o výsledky této práce. Přitom všem osloveným byla v kontaktním emailu nabídnuta možnost zaslání výsledků této práce. Tato skutečnost má mnoho těžko analyzovatelných příčin – pozn. autora*).

9.1.2 Dotazníková položka č. 1 - Zavedení etického kodexu

Otázka *„Přemýšleli jste o zavedení etického kodexu zákonného zástupce?“* mapuje ochotu ředitelů vytýčit pravidla, která by bylo vhodné dodržovat. Je překvapivé, že vzhledem ke stížnostem ředitelů (viz kapitola 9.1.7) na chování zákonných zástupců jich pouze 54% odpovědělo kladně, kdežto 46% o této možnosti ještě nepřemýšlelo. Tento výsledek dle mého názoru odráží stále přetrvávající neochotu (či nemožnost) škol aktivně se podílet na změně přístupu k zákonným zástupcům. V horším případě se mohou tyto školy spoléhat na fakt, že problematické aspekty se dají řešit:

a) pouze pomocí současné legislativy (což se nepotvrdilo – viz dotazníková položka č. 4)
b) časem – tj. vyhýbáním se problému a doufáním, že tento bude nahrazen problémem jiným. Nebo též zaujetím postoje *„.ono to nějak dopadne*“. Jedná se o jistou formu pasivní rezistence.

9.1.3 Dotazníková položka č. 4 – Současná legislativa

Jak již bylo uvedeno, vzhledem k teorii by mělo být výsledné číslo výrazně vyšší. Zvláště když na dotazníkovou položku č. 4 „*Myslím, že pro problémy při jednání s rodiči stačí současná legislativa.*“ odpovědělo 73% respondentů záporně. Znamená to tedy, že je nedostatečná, nebo je potřeba ji změnit. Výsledky těchto dvou otázek nejsou v korelaci, což jen potvrzuje mou tezi, že sice je nutné dosáhnout nějaké změny, kterou je ovšem jen málokdo ochotný realizovat a/nebo není vhodné ji realizovat formou etického kodexu. Dále by také bylo vhodné realizovat podrobný výzkum na 27% škol, které si myslí, že stačí současná legislativa. Zde by bylo možno načerpat mnohé podněty.

9.1.4 Dotazníková položka č. 2 - Zavedení etického kodexu

O potřebě zanést do těchto vztahů pravidla vypovídají i následující dvě oblasti (dotazníkové položky č. 2 a č. 3). Na otázku „*Máte zavedený etický kodex učitele (či interní pravidla chování a jednání)?*“ odpovědělo kladně 61% respondentů. Znamená to tedy, že pravidla chování školy již ošetřují. Na některé oblasti této otázky je nutné (vzhledem k dalšímu výzkumu) podívat se podrobněji. Jako hlavní důvody zavedení těchto pravidel školy uvádí:

a) objektivní důvody – vzhledem k převládající filosofii, ve které učitel reprezentuje celou školu, je potřeba pomoci mu s optimálním vzorcem chování. Učitel disponuje poměrně velkou mocí (viz kapitola 4.1).
b) signál směrem k veřejnosti – mnohé školy[23], snažící se o co největší otevřenost směrem k veřejnosti, tímto dávají najevo svůj přístup a ochotu řešit problémy dle jasných pravidel.
c) tlak školy na zaměstnance – vzhledem k opakovaným „prohřeškům“ proti společenským normám škola vyvíjí aktivní tlak na změnu firemní kultury.

[23] Etický kodex pedagogického pracovníka Základní školy, Praha 2, Londýnská 34

Všechny výše uvedené důvody reflektují snahu o profesionalizaci školství, které se snaží o transformaci v klientský způsob vztahu (viz kapitola 3.1).

9.1.5 Dotazníková položka č. 6 – Význam etického kodexu

Horší je to s použitelností, resp. vymahatelností tohoto kodexu. Jak již bylo uvedeno v kapitole 6.1, etický kodex se v České republice pohybuje v právním vakuu. Nejen z tohoto důvodu se ve výsledku projevila nízká míra důvěry v použitelnost, resp. funkčnost tohoto kodexu. Na tezi „*Myslím, že etický kodex by pomohl zlepšit vztah mezi školou a zákonným zástupcem.*“ odpovědělo kladně 44% ředitelů. Zbývajících 56% se dále dělí do dvou kategorií - 41% odpovědělo záporně a 15% mělo k této otázce doplňující komentář. Tyto komentáře jsem rozčlenil dle podobností do skupin. Nejpočetnější skupinu reprezentuje odpověď jednoho respondenta: „*Vždy jde o to, jakým způsobem je dodržování vymahatelné. Pokud rodičům nehrozí za nedodržování kodexu nebo legislativy postih, u určité části rodičů to pak nemá význam. Nebudou dodržovat ani kodex, ani legislativu - to je i současná realita praxe.*“ Tato odpověď je však v rozporu s body uvedenými v kapitole 6.2. Školy by neměly rezignovat na vzdělávací a výchovnou roli směrem k rodičům. Tuto skutečnost mohou školy ovlivnit svým systematickým a komunikačně dobře zvládnutým tlakem na rodiče.

9.1.6 Dotazníková položka č. 5 – Podpis kodexu při zápisu dítěte

Avšak ani na samotných školách nepanuje v této oblasti jednota. Existuje možnost implementace etického kodexu do škol buď pomocí standardních nástrojů (Školská rada, Sdružení rodičů, začleněním do ŠVP aj.), nebo pomocí souhlasu rodičů při zápisu jejich dětí do školy. Tímto aktem rodiče dávají najevo, že sdílí společné hodnoty se školou a mají podobnou filosofii. Etický kodex by tímto platil pro rodiče nově přijatých žáků. Svůj názor respondenti vyjadřovali odpovědí na otázku „*Měl by být součástí rozhodnutí o přijetí podpis etického kodexu zákonným zástupcem?*“. Na tuto otázku odpovědělo kladně 63% oslovených respondentů. Téměř dvě třetiny si tedy myslí, že toto je cesta, jak etický kodex implementovat mezi dokumenty školy a zároveň jak jej předložit rodičům. Jinou vypovídající hodnotu má však 37% odpovědí, které obsahují text „Ne, rodiče nelze do čehokoli nutit.“. Toto množství téměř přesně odpovídá počtu negativních odpovědí na dotazníkovou položku č. 3 („*Domnívám se, že etické kodexy (žáka; učitele; zákonného zástupce) jsou ve školství potřebné.*“). Více než třetině škol nepřipadá tedy etický kodex potřebný, navíc do něj (dle jejich vyjádření) zákonné zástupce nelze nutit. Tato benevolence může mít mnohé příčiny, ty

však přesahují rámec a možnosti této práce. Tato oblast by byla na samostatný výzkum. Přesto převažuje většina, která jej jako potřebný shledává.

9.1.7 Dotazníková položka č. 8 – Problémy při jednání s rodiči

Pro další fázi výzkumu jsem se proto zaměřil na ty oblasti, které ředitelé vnímají jako nejvíce kritické či konfliktní. K tomuto účelu byla respondentům položena otevřená otázka. Pro zpracování výsledků bylo opět použito kódování a následná agregace do skupin. Výsledkem bylo 7 okruhů, které byly v odpovědích zaznamenány nejčastěji. V některých odpovědích se vyskytovalo více okruhů[24], v tomto případě je tato odpověď začleněna ve všech patřičných skupinách.

Pro směřování další práce byla respondentům předložena otázka „*Co při jednání s rodiči vnímám jako nejčastější problém/y?*“. Odpovědi pomáhají nastavit oblasti, které budou dále konzultovány se zákonnými zástupci žáků. Jak již bylo uvedeno, odpovědi byly rozčleněny do 7 okruhů. Jejich procentuální zastoupení ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 1: Problémy při jednání s rodiči

Problémy při jednání s rodiči	
Skupiny odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Přehnaná obrana vlastního dítěte	27%
Neúcta k pedagogům	26%
Disproporce mezi právy a povinnostmi	23%
Nezájem o děti, neochota věnovat jim čas	12%
Nedodržování dohodnutých pravidel	7%
Neochota spolupracovat se školou	4 %
Neschopnost odstupu a sebereflexe	1%

Některé skupiny odpovědí spolu úzce souvisí. Například nejčastěji zastoupená skupina odpovědí „Přehnaná obrana vlastního dítěte“ je ve svých důsledcích podobná odpovědi „Disproporce mezi právy a povinnostmi“. Obě otázky poukazují na ztrátu autority, kterou dnešní škola zažívá (viz kap 1.). V praxi to znamená obtížné vymáhání povinností dítěte i jeho zástupce. Příčiny tohoto stavu je tedy potřeba hledat v rodinách. Dle tohoto výzkumu zde dochází k výrazným nerovnostem mezi požadovanými právy a kladenými povinnostmi.

[24] „*Nekonstruktivnost ze strany rodičů, snaha vynucovat si na škole něco, nač není nárok, nezájem o spolupráci*“

Zákonní zástupci by tedy měli být konfrontováni s tím, zda splnili všechny své povinnosti při dožadování se svých práv.

Z tohoto důvodu je vzhledem k poznatkům teoretické potřeba stanovit první premisu:
„***Etický kodex by měl vymezit, jak pomoci realizovat povinnosti, které zákonní zástupci mají***.“

Samostatným okruhem je druhá nejpočetnější skupina odpovědí – „Neúcta k pedagogům“. Problémem této skupiny odpovědí je její relativnost. Každý si může úctu k pedagogům představovat jinak. Je rozdíl mezi prostým nepozdravením a systematickým nátlakem na osobu učitele. Je potřeba mít také na zřeteli, že vztah mezi zákonnými zástupci a rodiči prochází postupným, ale trvalým vývojem (viz kap. 3). Proto projevy platné v minulosti dnes již nemusí být standardem. To ale neznamená, že se hovoří o neúctě. Avšak podrobné důvody nejsou cíli této práce.

Výzkum dále nepracuje s tím, jak se tato neúcta projevuje a zda se nejedná pouze o domáhání svých práv. Úcta či neúcta souvisí s tím, jak zákonní zástupci vnímají učitele, jakých chyb se dle nich dopouštějí. Zde je potřeba výrazně větší otevřenosti, o které dále pojednává výzkum v kapitole 9.2.6.

Z výše uvedených důvodů je stanovena druhá premisa:
„Etický kodex by měl vymezit postavení jednotlivých stran.“[25]

Tato premisa je nutným předpokladem pro analýzu čtvrté nečastější skupiny odpovědí. Tato skupina shrnuje odpovědi typu: „Nezájem o děti, neochota věnovat jim čas“. Mezi nejčastější konkrétní odpovědi v tomto výzkumu patřily: „*…neobjektivní postoj vůči svým dětem*“; „*Nedostatečná kontrola žáků a jejich povinností*“; „*…nezájem o školní výsledky, malá motivace dětí k učení…*“; „*…v mnoha případech si v rodinách děti dělají, co chtějí - neposlouchají ani rodiče, natož učitele*“. Tyto informace se dostávají ostře do kontrastu s tím, co by zákonní zástupci měli dělat pohledem práva. Přesto je toto potřeba brát jako nutný fakt, který souvisí se změněnou rolí školy u dnešní rodiny (viz teoretická část).

[25] Teoreticky pojednává kap. 4.3

Jako třetí premisa je tedy stanoveno:
„***Etický kodex by měl vyjasnit postavení dítěte ve vztahu rodiče – dítě – škola.***“

Následující dva okruhy nejčastějších odpovědí („Nedodržování dohodnutých pravidel“ a „Neochota spolupracovat se školou„) jsou shrnuty do jednoho bloku. Oba tyto okruhy postihují míru aktivity rodiče ve spolupráci se školou. Poukazují na to, jak je rodič ochotný podílet se na aktivitách školy, nakolik s ní sdílí stejnou filosofii. Z výsledku vyplývá naprosto překvapivě, že míra spolupráce se školou není krizovým faktorem. Problémy, které školy musí řešit, jsou výrazně jiného rázu. Výše uvedená čísla jen potvrzují, že rodiče vyvíjejí snahu o spolupráci, ale rezervy budou spíše ve vztahové rovině a v chápání obecných principů komunikace.

Z tohoto důvodu je potřeba stanovit čtvrtou premisu:
„**Etický kodex by se měl zaobírat i formami komunikace**“

Posledním okruhem je souhrn odpovědí z oblasti sebereflexe rodičů. Vzhledem k poměrně zanedbatelnému výskytu (1%) nebude tento okruh v práci dále rozebírán.

9.1.8 Dotazníková položka č. 7 – Oblasti etického kodexu

V závěru této první etapy výzkumu měli respondenti možnost vyjádřit se k oblastem, které oni sami považují za důležité k řešení. Otázka „*Které oblasti by měl, dle mého názoru, etický kodex zákonného zástupce řešit?*“ umožňovala díky své otevřenosti dostatečnou pluralitu názorů. Po zpracování odpovědí byly tyto odpovědi rozčleněny na 6 nejčastějších okruhů, jejichž procentuální zastoupení ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 2: Oblasti etického kodexu

Oblasti etického kodexu	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Povinnosti zákonných zástupců	33%
Chování (zákonných zástupců)	26%
Komunikaci rodičů	17%
Chování (žáků)	17%
Vztah žák-rodič-učitel	10%
Absence žáků	7%

Při analýze získaných dat se dá říci, že výsledky této tabulky poukazují na obtížné uchopení významu kodexu zákonného zástupce. Téměř čtvrtina všech odpovědí (24%) směřuje k samotným žákům, navíc v oblastech, které mají školy již ošetřeny svým školním řádem. Dle mého názoru to vypovídá o jisté míře zoufalství ředitelů, kteří tuto oblast vnímají jako problematickou a (zřejmě) nemají nástroje, které by použili. Za zmínku stojí názor jednoho respondenta *„…absence žáků - důvody, způsoby, množství hodin, včasné příchody do školy, připravenost na výuku - učebnice a pomůcky, používání mobilních telefonů, měl by rodičům stanovit povinnost zajímat se o školní výsledky svých dětí. Napsala jsem u všech otázek ANO, ale nejsem si jistá fungováním - předpokladem je změnit ve společnosti přístup ke vzdělávání a školství jako takovému. Pokud se v této oblasti nic nezmění, tak ani žádný kodex nic nevyřeší.*“

Tato odpověď mj. přesně odpovídá nejčastěji zmiňovanému okruhu k řešení, kterým byly povinnosti zákonného zástupce. Třetina všech ředitelů se domnívá, že zákonní zástupci neplní své povinnosti tak, jak mají[26]. V této oblasti by měla fungovat legislativa a její nástroje. Chování zákonných zástupců však může pomoci korigovat etický kodex a proto níže uvedený text pojednává a analyzuje, jak tuto oblast vnímají samotní zákonní zástupci.

[26] Frustrace z tohoto tématu se objevuje v odpovědích poměrně často. Při analýze jednotlivých školních řádů však nebyla u více než poloviny škol patrna snaha o otevřenější komunikaci pomocí různých komunikačních kanálů. Zřejmě dochází ke komunikaci pomocí jiných nástrojů, která se však jeví jako neefektivní.

9.2 Zákonní zástupci

Výše uvedené premisy mi pomohly formulovat témata, která byla potřebná pro vytvoření druhého dotazníkového šetření, tentokrát pro samotné rodiče. Otázky, které byly rodičům předkládány, vycházely jednak z teoretické části této práce, jednak s výsledků dotazníkového šetření mezi řediteli základních škol. Vzhledem k povaze problému a snaze získat co nejkonkrétnější data byla většina otázek koncipována jako otevřená. Jsem si vědom toho, že níže uvedená čísla je potřeba brát s mírnou rezervou, neboť výzkumu se zúčastnili pouze rodiče, kteří komunikovat chtějí. Tato skutečnost se musela nutně projevit ve výsledcích. Výzkum byl prováděn na třech základních školách, které se snaží o maximální možnou míru komunikace. Proto je možné tyto školy brát jako vzorové a z odpovědí spokojených rodičů abstrahovat nástroje, které tyto školy používají a které rodiče pozitivně hodnotí. Tyto nástroje budou posléze zobecněny a s pomocí teoretické části promítnuty do návrhu etického kodexu.

9.2.1 Dotazníková položka č. 8 - Potřebnost etického kodexu

Stejně jako v případě ředitelů škol je i zde samostatnou oblastí potřebnost etického kodexu ze strany rodičů. Necelá polovina ředitelů jej vnímá jako důležitý, proto byla i rodičům položena otázka: „*Pomohla by jasně formulovaná pravidla komunikace (škola-rodič) pro lepší spolupráci?*“. Cílem bylo zjistit, zda rodiče vnímají jako potřebné vymezit pravidla komunikace, či zda jim stačí současná forma opírající se o místní a kulturní zvyklosti. Rodičům nebyl úmyslně předkládán termín „etický kodex“, neboť pro ně byl již samotný kodex (který by měl mít celkově širší záběr) redukován na oblasti související s komunikací. Výsledky ukazuje následující graf:

Graf č. 1: Vhodnost pravidel komunikace

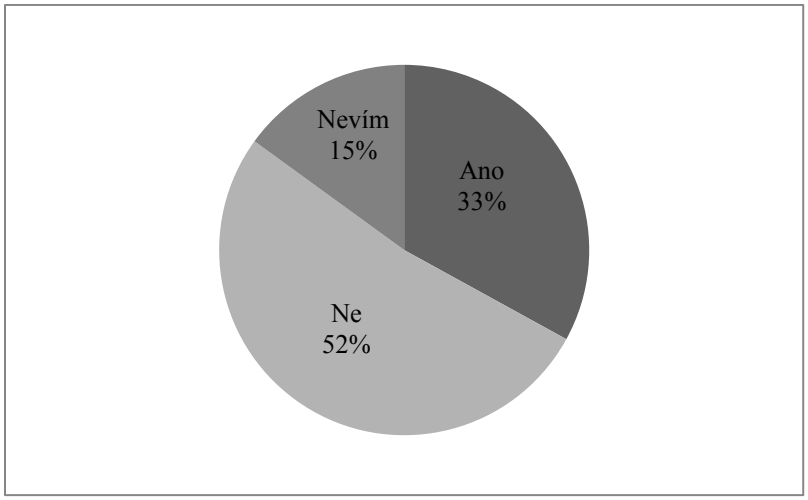

Více než polovina respondentů nepovažuje za potřebné nějakým způsobem formulovat pravidla komunikace. Tyto výsledky jsou téměř odpovídající názoru ředitelů. Jak tedy těmto výsledkům rozumět?

Vzhledem k tomu, že každý subjekt (ředitelé i zákonní zástupci) odpovídal na nepatrně jinou otázku, je nutné rozlišovat tři roviny. Nejprve se k potřebnosti etického kodexu vyjadřovali ředitelé (rovina č. 1 a rovina č. 2).

Rovina č. 1: „*Domnívám se, že etické kodexy (žáka; učitele; zákonného zástupce) jsou ve školství potřebné*."
Jak je již uvedeno výše, 57% respondentů s výše uvedenou tezí souhlasí. Znamená to, z jejich strany je poptávka po pravidlech, která by nějakým způsobem upravovala výše zmíněné vztahy. Domnívám se tímto, že ředitelé vnímají současný stav jako neudržitelný, který je potřeba změnit.

Rovina č. 2: *Myslím, že etický kodex by pomohl zlepšit vztah mezi školou a zákonným zástupcem."*
Na tuto otázku odpovědělo negativně 56% respondentů. Tato oblast se týká samotné váhy etického kodexu. Vzhledem k podstatě etického kodexu (kapitola 6.) však tento kodex nevnímají jako nástroj, který by tuto situaci pomohl zlepšit. Zde je mírná disproporce mezi těmito dvěma odpověďmi. Jestliže jej ředitelé vnímají jako potřebný, proč se zároveň domnívají, že nic nezmění? Znamená to tedy, že by měl mít jinou váhu, než jakou v současné legislativě má? Případně – je to oblast, která stále ještě nemá ve školství místo? Na základě výše uvedených faktů se domnívám, že je otázkou času, kdy se otevře společenská debata o místě etických kodexů ve školství. Takto to vypadá, že sami ředitelé v této oblasti nemají jasno a školství je v této oblasti opožděné oproti ostatním pomáhajícím profesím.

Rovina č. 3: „„*Pomohla by jasně formulovaná pravidla komunikace (škola-rodič) pro lepší spolupráci?*"
Na tuto otázku odpovědělo negativně 52% respondentů. Zákonní zástupci tedy také nevnímají jasně formulovaná pravidla komunikace (tj. etický kodex) jako nástroj pro zlepšení komunikace. Výstižně se vyjádřil jeden z respondentů: „*Myslím, že pevná pravidla pro komunikaci jsou zbytečná. Kdo má zájem komunikovat, jasně formulovaná pravidla nepotřebuje*". Nabízí se otázka, proč tedy etický kodex budovat. Je jím logický protiargument

– vždy by mělo ve středu zájmu školy stát dítě a je tedy v zájmu zákonného zástupce, aby komunikoval. Jinými slovy - kdo zájem nemá, tak ten pravidla potřebuje. Etický kodex není (a nikdy jím z titulu svého postavení být nemůže) nástroj směřující na rodiče. Je jen pomocník, který může cestu usnadnit (viz kapitola 6.2).

Naproti tomu 33% rodičů vnímá pravidla jako potřebná. Dalších 15% si na tuto oblast neumí udělat jasný názor, jejich odpovědi byly relativní a oboustranné. Jedním z cílů tohoto výzkumu bylo zjistit, jaké oblasti tedy rodiče vnímají jako problematické, tj. které je potřeba nějakým způsobem upravit. Tato témata by měl obsahovat navrhovaný etický kodex a také je s nimi v této práci dále pracováno.

9.2.2 Dotazníková položka č. 9 – Pravidla komunikace

Respondentům byla tedy položena následující otázka: *„Jestliže jste na otázku 8.)* (předchozí otázka- pozn. autora) *odpověděl/a „Ano“, co by měla tato pravidla obsahovat?“* Odpovědi byly rozčleněny do okruhů a jedná se celkem o těchto 5 témat:

Tabulka č. 3: Témata pravidel komunikace

Témata pravidel komunikace	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Formy komunikace	34%
Čestnost a termíny	27%
S kým komunikovat?	19%
Lhůta na reakci	13%
Jiné	7%

S více než třetinovým podílem se vyskytují formy komunikace. Nejen z tohoto důvodu níže uvedený text řeší převážně tuto oblast. Názor rodičů jen potvrzuje fakta uvedená v teoretické části této práce. Další poměrně důležitou oblastí je četnost a termíny komunikace. Tato oblast je mimořádně komplikovaná, a jak také vzešlo z výzkumu, poměrně obtížně řešitelná.

9.2.3 Dotazníková položka č. 2 - Ochota přistoupit na pravidla

Dalším tématem, které je pro vymezení etického kodexu důležité, je ochota zákonných zástupců přistoupit na pravidla, která by je jistým způsobem omezovala. Respondentům byla tedy předložena věta: „*Jsem ochoten/ochotna přistoupit i na pro mě omezující pravidla, jestliže by to bylo dobré pro mé dítě.*“ Tato teze byla redukována na odpovědi Ano/Ne, avšak

s žádostí o vysvětlení odpovědi. Také je nastavena jako částečně sugestivní, neboť dítě je tím subjektem, v jehož zájmu jsou tato pravidla koncipována. Přesto došlo k poměrně jednoznačným odpovědím, doprovázených bohatým slovním komentářem. Odpovědi vystihuje následující graf:

Graf č. 2: Míra ochoty přistoupit na omezující pravidla

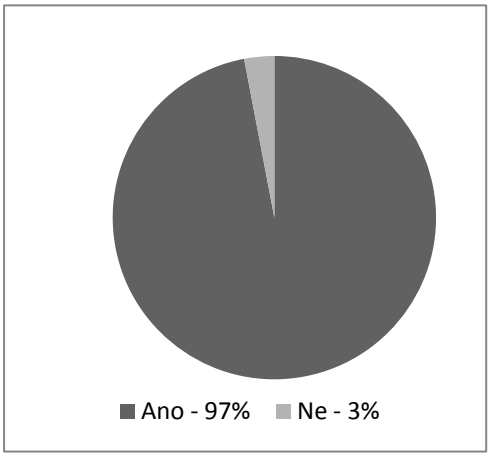

Výše uvedená čísla však nejsou tak jednoznačná, jak na první pohled vypadají. 62% procent rodičů, kteří na výše uvedenou tezi odpověděli „Ano“, svou odpověď ještě blíže specifikovalo. Vždy se jednalo o dodatek, který vyjádřil jeden z rodičů takto: „*Nedokážu si ale představit nic pod pojmem omezující pravidla*“. Zde záleží na managementu školy, jakým způsobem dokáže tato pravidla vysvětlit rodičům, a hlavně o jaká pravidla se bude jednat. Dalším poměrně důležitým faktorem je míra ztotožnění se s tím, že je to dobré pro jejich dítě. Přesto má tento bod vypovídající hodnotu, neboť poskytuje poměrně jednoznačnou zpětnou vazbu do jednotlivých škol. Jeden z argumentů, které může management školy použít, je vyjádřen v jiné odpovědi: “*Ano, považuji to za samozřejmé, často kvůli dětem musím něco sama omezit, od něčeho upustit…“.*

Pravidla komunikace tedy slouží k vylepšení vztahu mezi školou a zákonným zástupce, k nalezení společné cesty usnadňující vzdělávání dětí.

9.2.4 Dotazníková položka č. 1 - Spokojenost s komunikací

Jako klíčový ukazatel otevřenosti školy vnímám míru spokojenosti jednotlivých zákonných zástupců při komunikaci se školou. Velmi důležité jsou i důvody, které respondenti přiřadili svým odpovědím. Respondenti odpovídali na otázku „*Komunikaci se školou bych zhodnotil/a jako……..(skvělou, dobrou, špatnou, nedostatečnou….)“.* Zde

v odpovědích panovala poměrná shoda, neboť 93% rodičů hodnotilo komunikaci jako splňující jejich očekávání. Faktory, které ovlivnily jejich rozhodování, byly především:

- Možnost kdykoli se zeptat
- Individuální přístup
- Množství informačních kanálů
- Formy setkávání

Toto je pádný důkaz toho, že kvalitní komunikace má svůj odraz v přístupu zákonných zástupců. Výše uvedené důvody budou tedy zakomponovány do samotného znění kodexu, neboť postihují témata, která rodiče vnímají jako důležitá. Všechny školy, které se účastnily výzkumu, mají poměrně přehledné webové stránky, včetně častých aktualizací[27]. Přesto toto není (jak vyplývá z nejčastějšího okruhu odpovědí) jediný používaný informační kanál. Školy mají více komunikačních kanálů, které rodiče vyhledávají a používají. Ani v dnešní době není samozřejmostí internet ve všech domácnostech. Mezi další prostředky komunikace byly uváděny:

- Záznamník/žákovská knížka
- Informace na nástěnce v přízemí školy
- Informace na dveřích jednotlivých tříd
- Všichni učitelé školy (tedy nejen třídní učitel)

Zajímavé informace poskytlo i 7% respondentů, kteří komunikaci hodnotí jako nedostatečnou. Důvody jejich nespokojenosti vyjadřují následující skupiny odpovědí:

a) Nedostatek informací
b) Nedostatečné informace od všech učitelů (např. od učitelů angličtiny)
c) Jiný komunikační kanál než jen internet
d) Přeceňování komunikačních schopností dětí

Tyto okruhy, ačkoli se týkají relativně malého vzorku respondentů, poukazují na slabá místa, kterým se může management školy věnovat. Přesto je zvláštní, že mnohé z těchto okruhů byly předtím jinými rodiči oceňovány.

---

[27] O potřebnosti aktualizace webu vypovídá následující odpověď: „*Vždy se dozvíme vše včas a podrobně. Kolikrát stačí si jen zapnout počítač a otevřít internetové stránky, kde se vše píše. Výborná komunikace s učiteli, vše ochotně vysvětlí, poradí, popřípadě pomohou*.“

9.2.5 Dotazníková položka č. 3 – Úspěch při komunikaci

K tomuto tématu byla připojena doplňková otázka, která měla za úkol upřesnit odpovědi respondentů na výše uvedenou otázku. Rodičům byla položena nedokončená věta „*Aby byla naše komunikace úspěšná, je potřeba…*“, která má vyjadřovat názor rodičů na důležité body komunikace. Po zpracování dat z této otázky vzešlo 7 okruhů, které jsou uvedeny v následující tabulce:

Tabulka č. 4: Body úspěšné komunikace

Body úspěšné komunikace	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Snaha obou stran	31%
Vzájemná důvěra	19%
Maximum možných informací	16%
Rychlá odezva a reakce	14%
Zajímat se o děti a jejich potřeby	11%
Dostatek času	7%
Jiné	2%

Je evidentní, že si rodiče uvědomují svou roli v tomto vztahu. Dvě třetiny všech odpovědí obsahují témata, která jsou ze strany rodičů i školy (na první pohled) poměrně snadno realizovatelná. Jestliže rodiče vnímají snahu obou stran jako suverénně nejdůležitější faktor pro úspěšnou komunikaci, je potřeba připomenout, že tento bod je již zakomponován v současné legislativě. Možnosti realizace jsou tedy následující:

a) Důsledně jej vyžadovat a trvat na jeho dodržování (viz aktuální legislativa)
b) Nastavit takové nástroje, které by tuto snahu převedly do praktické roviny - např. v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, pedagogických dílen, sebevzděláváním pedagogických pracovníků, postupným tlakem na rodiče aj.

Vzájemná důvěra je obtížně budovaným faktorem. Pomoci vytvořit ji však může právě maximum informací, které je při snaze obou stran poměrně snadno dosažitelné. Pro důvěrnou komunikaci je však potřeba, aby se obě strany snažily o co největší otevřenost.

Proto se domnívám, že první věta etického kodexu zákonného zástupce by měla znít:

- **„Zákonný zástupce vyvine veškeré možné úsilí pro maximálně efektivní komunikaci se školou. Vzájemnou důvěru, včasnou a rychlou komunikaci vnímá jako hlavní a nutný předpoklad úspěchu.“**

9.2.6 Dotazníková položka č. 2 - Hledání kompromisu

Pro úspěšnou komunikaci je potřeba jistý nadhled a ochota přistoupit na kompromis. Tyto ideje by měly být nezbytné pro nalezení společného cíle, jímž je většinou dítě a jeho zájmy. Kompromisem dávají obě strany najevo, že se snaží o nalezení společné řeči. Respondentům proto byla předložena nedokončená věta: „*Při řešení problémů jsem ochoten/ochotna přistoupit na kompromis…“,* ve které se rozhodovali na pětistupňové škále od pólů: „téměř nikdy“ po „téměř vždy“. Výsledky obsahuje následující graf:

Graf č. 3: Míra ochoty přistoupit na kompromis

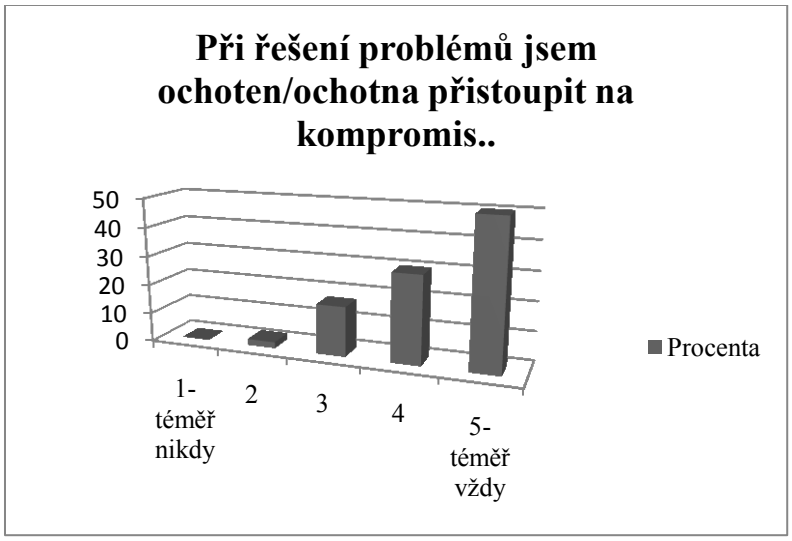

Tento výsledek vypovídá o ochotě zákonných zástupců ustoupit ze svých požadavků. V mém výzkumu se potvrdilo, že dnešní rodiče vnímají kompromis jako prostředek pro dosažení optimálního řešení. Toto je nesmírně důležité při řešení konfliktních situací. Téměř všichni respondenti (konkrétně 97%) se umístilo na škále od středu doprava. Čili sami sebe hodnotí jako ochotné kompromisu. Je však velkým etickým problémem, nakolik se do této odpovědi promítá sebestylizace a vědomí, že ochota ke kompromisu je obecně považována za kladnou vlastnost. Zde je pole pro další výzkum, který by zjišťoval totéž z pohledu učitelů. Přesto závisí na škole jako takové, jaké použije komunikační prostředky a v jaké rovině je schopna témata předložit. Dovolím si tvrzení, že neochota přistoupit na kompromis je dána nevhodnou formou a mírou komunikace.

Proto by další věta etického kodexu měla znít:

- **„Zákonný zástupce rozumí své nezastupitelné roli ve vzdělávacím procesu. Dosažený kompromis, který směřuje ku prospěchu svého dítěte, vnímá jako důležitý nástroj tohoto úspěchu. Domluvu ctí a nesnaží se ji zpochybňovat.“**

9.2.7 Dotazníková položka č. 5 - Porozumění termínům

Aby však bylo dosaženo funkčního kompromisu, je nutné, aby zákonný zástupce správně rozuměl všem bodům a tématům konverzace. Tento stav může nastat pouze tehdy, jestliže:

- škola bude obsah rozhovoru předkládat ve srozumitelné formě akceptovatelným jazykem,
- rodiče budou rozumět používaným termínům[28],
- obě strany při reflexi shrnou body, ke kterým došly.

Ve vzorku respondentů byly tyto body naplněny. Na otázku „*Jsou mi témata při komunikaci předkládána srozumitelně?*“ odpovědělo kladně 95% respondentů. Skutečnost, že je jazyk pro obě strany srozumitelný, výrazně pomáhá při konfliktních situacích, ale především zjednodušuje každodenní kontakt. Obě strany pak mají výrazně lepší startovací pozici pro řešení nestandardních témat a nemají potřebu se komunikaci vyhýbat. Vypovídá to také o ochotě zákonných zástupců zeptat se v případě nejasností a o schopnostech pedagogů přizpůsobit jazyk cílové skupině. Tato oblast více než která jiná souvisí s atmosférou důvěry mezi oběma stranami. Bližší výsledky jsou uvedeny v příloze.

Schopnost porozumět společným tématům vnímám jako důležitý faktor při komunikaci. Rodiče, kteří uvedli, že jsou jim témata předkládána srozumitelně, také hodnotili komunikaci se školou jako skvělou. Tyto dvě oblasti se tedy navzájem podmiňují.

---

[28] Zvláště nové termíny, které vstoupily do škol v posledních letech, jsou pro mnohé rodiče nesrozumitelné. Někteří respondenti na otázku: „*Jako největší překážku při komunikaci se školu vnímám…*“ odpověděli: „*Novou terminologii*“.

Další věta etického kodexu by tedy měla znít:

„**Zákonný zástupce si je vědom toho, že míra jeho porozumění probíraným pojmům ovlivňuje jeho vztah se školou. Je pro něj samozřejmé, že v případě pochybnosti, nesrozumitelnosti či nejasnosti požádá o vysvětlení.“**

Ochota zeptat se na případné nejasnosti není samozřejmostí. Každý rodič je absolventem základní školy a má se školstvím osobní zkušenost. Mnozí se domnívají, že školství vlastně rozumí. Avšak od doby jejich vzdělávání prošla škola poměrně velkým vývojem.

9.2.8 Dotazníková položka č. 6 - Chyby učitelů v komunikaci s rodiči

Proto jsem se v další oblasti zaměřil na to, jak rodiče vnímají komunikaci ze strany učitelů a jestli si všimli některých chyb. Zákonní zástupci měli doplnit větu „*Nejčastější chyby ze strany učitelů v komunikaci s rodiči (kterých jsem si všiml/a)*“ Ačkoli rodiče vesměs učitele hodnotili kladně („*žádných si nejsem vědoma*“), přesto vyplynulo několik okruhů, které rodiče považují za důležité sdělit. Jednotlivé skupiny nejčastějších odpovědí uvádí následující tabulka:

Tabulka č. 5: Chyby učitelů v komunikaci s rodiči

Chyby učitelů v komunikaci s rodiči	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Nedostatek času	43%
Nedostatek komunikace	21%
Nejasná forma a obsah, neurčité řešení	16%
Strach z rodičů	14%
Jiné	6%

Dostatek času se tedy objevuje s téměř polovičním podílem (konkrétně 43%) jako předpoklad toho, aby komunikace byla úspěšná. Tato oblast je problematická. Učitelé sami uvádějí časovou tíseň jako největší stresor při své práci. Rodiče sami v jiné otázce: („*Komunikaci se školou bych zhodnotil/a jako…(skvělou, dobrou, špatnou, nedostatečnou…*) velmi kladně hodnotili skutečnost, že se jim učitelé kdykoli ochotně věnují. Tyto dvě odpovědi si tedy odporují. Bližší podrobnosti by podaly konkrétnější data a hlubší analýza těchto odpovědí. Z jednotlivých odpovědí uvedených v tomto výzkumu se však dají vyabstrahovat následující důvody:

a) Špatně nastavená doba komunikace. Komunikace probíhá v okamžicích doprovodu dětí do školy, nebo při jejich vyzvedávání.
b) Špatně nastavené konzultační hodiny. Doba ke konzultacím je v době pracovního vytížení rodičů (*...učitelé i vedení školy občas zapomíná, že i rodiče chodí a musí chodit do práce a může být pro ně až fatální navštěvovat učitele v době vyučování, zejména v dopoledních hodinách…*“).
c) Absence konzultačních hodin („*vyhýbání se setkání, nevymezení si přesných konzultačních hodin s tím, že jsou neomezené*“).
d) Příliš časté požadování informaci. Jedná se přeceňování komunikace ze strany rodičů, kteří se snaží každý den získat aktuální informace o jejich dítěti. Není v silách učitele vyhovět všem.

Četnost a úroveň komunikace se projevuje na kvalitě vztahu. Najít zdravou míru je velmi obtížné a vyžaduje to vzájemnou domluvu.

Proto si myslím, že další věta etického kodexu by měla znít:
„Zákonný zástupce má právo na informace o dění ve škole. Tyto informace vyžaduje s ohledem na organizaci výuky a vhodnost situace. Pro tyto informace použije všechny dohodnuté komunikační kanály, bere však ohled na soukromí pedagoga.“

Sama otázka vhodnosti situace je záležitost, kterou je potřeba poměrně přesně vyjasnit. Někteří rodiče dokonce navrhovali, aby i pro ně bylo uspořádáno školení o komunikaci. Toto je jasným signálem pro organizaci nejen úvodních třídních schůzek, které by kromě organizačních a prospěchových záležitostí měly řešit i pravidla dobré spolupráce. Věřím, že se to velmi často děje, přesto by si krom dětí měla škola „vychovat“ i rodiče. Mnozí rodiče se totiž dopouštějí chyb, které nejsou myšleny špatně, pouze si neuvědomí jejich důsledky.

9.2.9 Dotazníková položka č. 7 - Chyby rodičů při komunikaci s učiteli

Zákonným zástupcům byla proto předložena otázka: „*Nejčastější chyby ze strany rodičů při komunikaci s učiteli (kterých jsem si všiml/a)*:“, která zkoumá, jak se rodiče vidí navzájem a kterých chyb se dopouštějí. I zde je nutné počítat s projekcí. V této otázce došlo k pestré plejádě odpovědí, kdy zákonní zástupci popisovali mnohé negativní aspekty dnešních rodičů. Přesto jsem extrahoval 6 hlavních skupin, které popisuje následující tabulka:

Tabulka č. 6: Chyby rodičů při komunikaci s učiteli

Chyby rodičů při komunikaci s učiteli	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Nedostatek komunikace	29%
Nedostatek času	22%
Pravda pouze na straně rodiče	17%
Přílišná obrana dítěte	16%
Nekonkrétnost	12%
Předsudky, přílišná kritičnost	4%

Je k zamyšlení, jak rodiče přišli na nedostatek komunikace u ostatních rodičů. Znamená to, že oni sami nekomunikují? Stejně tak i nedostatek času - tyto odpovědi jsou pouze domněnkami, neboť objektivně se zjistit nedají. Jediným informačním kanálem v tomto případě mohou být děti, nebo neprofesionalita učitelů. Předpokládám, že učitelé se s ostatními rodiči nebaví o jiných rodičích. Pořád platí, že v případě důvěrného vztahu je potřeba dodržovat zásady učitelské etiky a zásady profesionality. V případě nedostatku času platí předchozí odstavec. Je možné, že rodiče skutečně projektovali do svých odpovědí své pocity a své myšlenky. Mnohé ostatní je možno vypozorovat z komunikace a z průběhu třídních schůzek. Jestliže se někdo aktivně zajímá o atmosféru ve škole, tak i z dění okolo.

Co je však možno pozorovat, je problém pravdy pouze na straně rodiče při komunikaci s učitelem. Tato skutečnost je v jisté míře logická, neboť v případě, kdy učitel neřeší vše s rodiči, ale jenom s dítětem, rodiče mají zkreslené informace od samotného dítěte. Koneckonců, i ono samo situaci nějak subjektivně vnímá. Problémem je, když zákonní zástupci vnímají realitu podanou svým dítětem jako jedinou pravdivou. Nedochází tím k vyslechnutí argumentů druhé strany, což činí pohled na situaci poměrně jednostranným. Rodiče se také snaží chránit své dítě. Dle názoru respondentů však tak mnohdy činí přespříliš, v důsledku čehož vzniká disproporce mezi právy jednotlivých stran.

Proto si myslím, že další věta etického kodexu by měla znít:

„**Zákonný zástupce vnímá sebe, své dítě a učitele jako rovnocenné partnery. Názorům všem stran přikládá stejnou váhu, žádnou neupřednostňuje ani neznevažuje. V případě neshody neváhá kontaktovat další subjekty pro úspěšné vyřešení situace.“**

9. 2. 10 Dotazníková položka č. 11 - Míra podřízenosti vůči škole

Pro doplnění výše uvedeného bloku byla v dotazníku předložena nedokončená věta: „*Škola a rodiče by měli mít rovnoprávné postavení. Myslím, že...*“, která reflektuje názor rodičů na jejich postavení vůči škole. Respondenti se rozhodovali na pětistupňové škále od pólů „jsem v podřízené pozici vůči škole“ až po „mám víc práv než škola“. Výsledky níže uvedené je potřeba porovnat s grafem č. 3 (míra ochoty přistoupit na kompromis). Většina rodičů se u kompromisu přiklání více k druhé polovině možností (jsem ochoten/ochotna kompromisu), zde je poměr vyrovnán. Zde dvě třetiny rodičů uvedly, že mají stejná práva jako škola. Přesto z této odpovědi vychází jedna zajímavá skutečnost: zatímco na škále odpovědí se pod průměrem u podřízené pozice umístilo 11% rodičů, nad průměr k nadřízené pozici sebe sama umístilo 23% respondentů. Čili necelá čtvrtina všech rodičů se domnívá, že má větší práva než škola. Tato čísla jen potvrzují body uvedené v teoretické části v kapitole 3.1. Na druhou stranu je potřeba podotknout, že ve výzkumu se jednalo o pražské školy, které byly obecně z hlediska spolupráce hodnoceny velmi pozitivně. U jiných škol mohou být tyto výsledky samozřejmě jiné.

Neočekávaným výsledkem je také 66% respondentů, kteří sebe sama umístili doprostřed mezi dva póly. Vzhledem k výsledkům předchozího výzkumu jsem očekával vyšší procentuální zastoupení. O faktorech ovlivňující tento výsledek se dá jen polemizovat. Konkrétní hodnoty ukazuje následující graf:

Graf č. 2.: Míra podřízenosti vůči škole

Tímto se rovina vztahu posunula od vztahu rodič-učitel do roviny rodič-škola. V tomto vztahu se promítají jiné faktory než ve vztahu k učiteli jako jednotlivci. Tato rovina odráží osobní zkušenost člověka, je souhrnem drobností. Pro úspěšný vztah je potřeba najít v těchto drobnostech ty oblasti, které působí rušivým faktorem. Většinu výše uvedených oblastí přesto mají ve své moci jednotliví učitelé a je na nich (resp. v přeneseném smyslu na managementu školy), jak se je podaří napravit. Problematické faktory ve vztahu škola-rodič však již musí řešit management školy, protože se jedná o krizové body ve fungování a v image školy. Mnohé se dají zjistit pomocí SWOT analýzy, další pomocí dotazníkového šetření atd.

9. 2. 11 Dotazníková položka č. 10 - Překážky v komunikaci

Respondentům byla tedy položena otázka: „*Jako největší překážku při komunikaci se školou vnímám…*“, v které se mohli vyjádřit ke všem oblastem. Přesto se okruh odpovědí zúžil na 6 témat, která se opakovala nejčastěji.

Než dojde k jejich analýze, dovolím si krátké zamyšlení nad jednou z odpovědí. Ta na výše uvedenou otázkou zněla: „*Může se to zdát zarážející, ale rodiče často neví, za kým je možné jít. Jaký problém s kým řešit. Co dělat, když má rodič pocit, že se nedaří komunikace s třídním učitelem. Můžu oslovit garanta ročníku (*nebo vedoucího předmětové komise – pozn. autora*) nebo jít rovnou za ředitelem? Může v této záležitosti oslovit výchovného poradce nebo třeba pana školníka*?“. Jedná se o problém, který nebyl v teoretické části řešen, a tím je odpovědnost jako taková. To, že vůbec dojde k takovéto úvaze, znamená, že dotyčný tuto otázku s nikým neřešil. Proto by bylo vhodné znát organizační strukturu dané školy (např. připomenout na třídních schůzkách), osobní zodpovědnost a jednotlivé komunikační kanály. Vedení školy a současně i učitelé by si tímto ušetřili spoustu času při řešení témat, která mohl vyřešit někdo jiný. Je však nezbytně nutné, aby zákonní zástupci byli s touto strukturou seznámeni.

Proto si myslím, že další věta etického kodexu by měla znít:
„**Zákonný zástupce si je vědom toho, že řešení problémů má svá pravidla. Nejprve kontaktuje třídní učitele a nedaří-li se najít řešení, teprve poté další kompetentní zaměstnance školy. Má právo na informace, kdo mu s danou situací dále pomůže**.“

Ale zpět k výše položené otázce. Konkrétní výsledky ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 7: Největší překážky při komunikaci

Největší překážky při komunikaci	
Skupina odpovědí	**Procentuální zastoupení**
Oboustranný nedostatek času	42%
Nedostatek informací	22%
Nedotahování věcí do konce	12%
Neschopnost najít stejnou řeč	8%
Rozdílné postavení	8%
Nedostatek informačních kanálů	8%

Výsledky nejsou překvapivé, neboť nedostatek času a nedostatek informací se umístil na prvních místech jako chyba u rodičů i učitelů. Co je však novou oblastí, která se zatím v žádné z pokládaných otázek neobjevila, je např. že „…někteří slibují, co nedodrží“. Obecně jsem tyto odpovědi shrnul pod skupinu „Nedotahování věcí do konce“. Zde mají obě strany ve svém chování rezervu, zvláště pak ve zpětné vazbě. To, že jsou věci nedotažené do konce, svědčí o nedůslednosti obou stran. Je však s podivem, že ze strany rodičů (a ani učitelů) není větší snaha po jejich dokončení.

Proto si myslím, že další věta etického kodexu by měla znít:

„**Zákonný zástupce nejen poskytuje, ale také požaduje pravidelnou zpětnou vazbu. Ocenění i kritiku vnímá stejně jako učitel jako potřebné nástroje pro zlepšení vzájemného vztahu**.“

Zbývající tři odpovědi jsou již v této práci rozebírány.

10.) Tvorba a implementace kodexu

Následné dvě kapitoly tvoří praktickou část práce s kodexem. V zásadě shrnují výše uvedené postupy provedené při tvorbě kodexu a doplňují je o teoretické poznatky. Považuji je za poměrně důležité, neboť jejich nezvládnutí se může stát fatální chybou při procesu změny. Je však potřeba podotknout, že ředitelé sami znají svou školu nejlépe a mají dostatek erudice a kompetencí k tomu, aby si proces implementace sami poupravili.

10.1 Tvorba kodexu

Samotnou tvorbu kodexu je možno dle Bláhy (2003, s. 109) realizovat pomocí následujících modelů (přizpůsobeno školnímu prostředí):

- skandinávský model – do tvorby etického kodexu je zainteresován co největší počet aktérů (vysoká míra participace);
- americký model – etický kodex je vytvářen managementem školy.

Má-li však být proces legitimní a transparentní, měli by se na něm podílet všichni rodiče. Předpokládám, že rodiče vědí, co je cílem kodexu (postup viz níže). Vedení školy by si mělo vytýčit, jaké obecné vlastnosti bude kodex obsahovat (tj. účel, cíl a oblasti tohoto kodexu). Na základě těchto bodů doporučuji realizovat dotazníkové šetření, které mapuje názor zákonných zástupců na konkrétní oblasti kodexu. Tito se vyjadřují ke všem oblastem (nikoli formulacím), které by měl etický kodex postihovat (např. pravidla komunikace, přístup k povinnostem, formy spolupráce atd.).

Z těchto oblastí dojde k extrahování konkrétních názorů na jednotlivá témata a následnému vytvoření „pre-kodexu“. Dalším krokem je seznámení zákonných zástupců s návrhem znění. Tento krok je poměrně důležitý, neboť se stává předmětem veřejné diskuze. Jedním z hlavních problémů této etapy je čas. Tato záležitost by měla být krátko- až střednědobého rázu, obnáší mnohé konfliktní body. V této fázi hrozí riziko, že dojde k přílišné otevřenosti a „rozmělnění“ hlavních bodů. Výsledek tohoto procesu může mít dva extrémy, tj. že znění bude:

- velmi stručné a jasné
- velmi dlouhé a podrobné.

Ideálním stavem je jakýsi kompromis, který vystihuje hodnoty dané školy. Proto je nutné, aby vedení školy mělo před samotným procesem tvorby kodexu jasnou představu, jakým směrem bude škola dále směřovat a jaké jsou vlastně její hodnoty.

Nyní nastává závěrečná fáze tvorby. V prvním roce by se mělo jednat o „release candidate“[37], který by neměl být uzavřen diskuzi. Tato diskuze by však již neměla obsahovat příliš mnoho aktérů a měla by probíhat především u dvou skupin:

- v prostředí školské rady (či rady zákonných zástupců aj.)
- u managementu školy.

V závěrečné fázi nastává proces implementace kodexu do samotného prostředí školy.

10.2 Implementace

Obecně je proces implementace jakéhokoli etického kodexu zdlouhavou a systematickou záležitostí. Obecně složitější je situace u etického kodexu zákonného zástupce. Ideálním okamžikem je proces změny, ke kterému se škola rozhodla. Před jeho zaváděním by si každá škola měla ujasnit následující principy:

- Návaznost – vyplatí se pokračovat v tom, co se osvědčilo. Škola by tedy především měla znát sebe sama.
- Cílevědomost – kodex nelze zavádět bezcílně. Je třeba přesně vědět, kam chce dále směřovat a zda je toto nástroj, který jí v tomto může pomoci.
- Komplexnost – etický kodex není prostředkem sám osobě. Je jedním z nástrojů, který může společně s dalšími prvky pomoci dosáhnout efektivity při procesu změny. Je tedy nutné, aby před jeho implementací (či pokusem o ni) škola měla k dispozici další prvky, které proces změny podpoří. S tímto krokem souvisí následující bod.
- Synchronizace – ačkoli některé kroky mohou fungovat samostatně díky jejich posloupnosti, některé kroky by měly být synchronizovány. Rodiče by měli vědět, proč je etický kodex tvořen, jaké z jeho dodržování plynou výhody atd. Toto nejde např. bez změny či opravy komunikačního stylu školy.

[37] Převzato z oblasti IT, jedná se o jakéhosi „kandidáta na vydání“, tj. verzi softwaru, která, jestliže se osvědčí, bude brána za finální.

V komerční sféře se osvědčuje metoda dialogu a konsenzu (Bláha, 2003). Hlavním krokem, který proces tvorby a implementace kodexu legitimizuje, je účast rodičů a veřejnosti. Velkou výzvou, před kterou management školy stojí, je:

- Vysvětlení toho, co vlastně etický kodex (či formování pravidel) je.
- Význam etického kodexu – etický kodex by měl především sloužit jako nástroj integrace etického chování do cílové skupiny. Ve školství je situace výrazně jiná než v komerční sféře. Výzkumná část prokázala, že u vybraných škol ještě nedošlo v oblasti kodexů k výraznějšímu posunu vpřed. Jejich význam nechápou ještě mnohé školy, předpokládám, že v rovině rodičů bude situace podobná. Jestliže však škola chce dosáhnout posunu, jen těžko se bez nich obejde. Přesto je v této oblasti ochota rodičů proces změny podpořit (viz bod 9.2.3).
- Samotný proces implementace - zavedení etického kodexu do školy však musí být provedeno citlivě, přiměřeně a obezřetně. V opačném případě nemusí být etický kodex přijat jako praktická pomůcka k etickému chování, ale v lepším případě jako zcela nadbytečný list papíru, který jen doplňuje další podobné listy papíru.

Proces tvorby tedy bude v každé škole individuální. Po zvládnutí komunikační a motivační části procesu by mělo dojít k samotné formulaci kodexu.

Dalším důležitým krokem je vhodné načasování. Škola by měla mít další nástroje procesu změny, např. nový grafický design, změna organizační struktury, aktualizaci ŠVP aj. V tomto případě však není možné proces změny aplikovat okamžitě na všechny subjekty. Z výzkumu vyplynulo, že 63% procent ředitelů si myslí, že je vhodné, aby podpis etického kodexu byl součásti rozhodnutí o přijetí. Proto i samotná implementace by měla probíhat pozvolna. V této fázi je nezbytné, aby obě strany poskytovaly průběžnou zpětnou vazbu. Tato vazba může fungovat jako indikátor funkčnosti.

Je také bezpodmínečně nutné, aby byl tento kodex volně dostupný s možností postupného vývoje. Je potřeba si dát pozor na chyby při jeho aktualizacích, tj. přílišná přesnost či naopak přílišná obecnost dokumentu. Aktualizaci doporučuji provázat se změnami v ŠVP.

11.) Text kodexu

Následující text zohledňuje postupy a metody použité v této práci. Na jejich základě a s pomocí výsledkům výzkumu byl zformulován následující etický kodex:

Zákonný zástupce:

- *vyvine veškeré možné úsilí pro maximálně efektivní komunikaci se školou. Vzájemnou důvěru, včasnou a rychlou komunikaci vnímá jako hlavní a nutný předpoklad úspěchu.*
- *rozumí své nezastupitelné roli ve vzdělávacím procesu. Dosažený kompromis, který směřuje ku prospěchu svého dítěte, vnímá jako důležitý nástroj tohoto úspěchu. Domluvu ctí a nesnaží se ji zpochybňovat.*
- *si je vědom toho, že míra jeho porozumění probíraným pojmům ovlivňuje jeho vztah se školou. Je pro něj samozřejmé, že v případě pochybnosti, nesrozumitelnosti či nejasnosti požádá o vysvětlení.*
- *má právo na informace o dění ve škole. Tyto informace vyžaduje s ohledem na organizaci výuky a vhodnost situace. Pro tyto informace použije všechny dohodnuté komunikační kanály, bere však ohled na soukromí pedagoga.*
- *vnímá sebe, své dítě a učitele jako rovnocenné partnery. Názorům všem stran přikládá stejnou váhu, žádnou stranu neupřednostňuje ani neznevažuje. V případě neshody neváhá kontaktovat další subjekty pro úspěšné vyřešení situace.*
- *si je vědom toho, že řešení problémů má svá pravidla. Zákonný zástupce nejprve kontaktuje třídní učitele a nedaří-li se najít řešení, teprve poté další kompetentní zaměstnance školy. Má právo na informace, kdo mu s danou situací dále pomůže.*
- *nejen poskytuje, ale také požaduje pravidelnou zpětnou vazbu. Ocenění i kritiku vnímá stejně jako učitel jako potřebné nástroje pro zlepšení vzájemného vztahu.*

12.) Platnost hypotéz

Výzkum přinesl mnohá neočekávaná fakta.

Díky odpovědím jednotlivých respondentů mohu říci, že se má 1. hypotéza ***„Zformováním a aplikací etického kodexu dojde ke korekci současných problémů ve vztahu škola – zákonný zástupce“*** nepotvrdila. Obě skupiny respondentů, u nichž byl prováděn výzkum, kodex nepovažují za nástroj, který by pomohl zlepšit současný stav. Dovolím si tedy krátké zamyšlení nad příčinami. Nejprve je nutné říci, že rodiče i zákonní zástupci vnímají kodex (či jiná pravidla) jako potřebný. Problémem, který se silně odrazil i na platnosti hypotézy, je fakt, že žádná ze stran nevěří v účinnost tohoto kodexu. Tomuto lze rozumět tak, že sice je potřebné dosáhnout změny, ale nikoli pomocí etického kodexu. V praktické rovině tedy není možno vyzkoušet, jestli by tento kodex fungoval a formoval (či korigoval) vztah mezi těmito stranami. Bylo by vhodné alespoň pokusně vyzkoušet, jak by se tento kodex ujal a zda by jej zákonní zástupci akceptovali. V současné době je však nástrojem, který je sice žádaný, ale v jehož účinnost není důvěra.

Tím, že došlo k vyvrácení (resp. nemožnosti potvrzení) této hypotézy, se však ukázaly nové skutečnosti. Dle tohoto výzkumu ještě není školství připraveno na aplikaci nástrojů komerční sféry. Přes proklamaci moderních trendů zůstává školství v mnohých oblastech ryze konzervativní. Na veřejnou diskuzi o etických kodexech si tedy ještě budeme muset počkat. Zatím je toto téma příliš neuchopitelné.

V mém výzkumu se však potvrdila plně hypotéza č. 2 „***Nebudou-li jedním z hlavních pilířů etického kodexu zásady komunikace, nebude považován za potřebný.“*** Obě strany, u kterých byl prováděn výzkum, jako jeden z hlavních bodů, které by měl etický kodex řešit, uvedly komunikaci. Nebude-li tedy kodex řešit prioritně tuto oblast, bude ztrácet na svém významu. Otevírá se tím prostor pro proces, který by ve svém důsledku mohl otevřít k jednání celou oblast postavení škol a zákonných zástupců. Tím by došlo k redefinici práv, povinností a vzájemného postavení, které zúčastněné subjekty mají. Zároveň poukazuje na skutečnost, že i přes velkou snahu o pokrok (a zajímavé výsledky) je téma komunikace stále žádané. Jedním z nutných předpokladů této komunikace je vzájemná důvěra. Této však není možno dosáhnout bez vzájemné akceptace pravidel komunikace. Tímto se kruh uzavírá. Jedním z cílů tohoto

kodexu bylo pomoci zlepšit rovinu této komunikace. Snad praxe ukáže, že toto je správná cesta, která může přinést hmatatelné výsledky.

13.) Závěr

Vzhledem k faktu, že má práce má teoreticko-výzkumný charakter, bylo nutné nejprve před provedením výzkumu v teoretické části charakterizovat prostředí školy a zákonných zástupců, stejně jako roviny jejich vztahu. Byly popsány role zákonných zástupců, které v tomto vztahu zaujímají. Jelikož se jedná o aktivní subjekty, velký důraz byl kladen na jejich komunikaci. Nejprve byly popsány základní principy komunikace a poté konkrétní projevy a formy, se kterými se v této interakci můžeme setkat. Samostatnou kapitolou je komunikace s rodiči, u nichž se dají očekávat problémy. Komunikace s rodiči, resp. její formy a průběh je téma, které je na dnešních školách aktuální, avšak možná neprávem opomíjené. Typickým projevem této absence je analýza školních řádů, které se striktně drží svého vzoru (tj. školského zákona) a nesnaží se jít nad jeho rámec.

Další kapitoly jsou již věnovány etickému kodexu a jeho postavení. V dnešní době, kdy se etický kodex považuje se standard podnikatelé etiky, zůstává školství pozadu a tuto oblast aktivně neřeší. Možná je to dáno problematickým umístěním kodexu v právním řádu. Došlo k popsání charakteristik etického kodexu, jeho postavení a výhod a nevýhod. Poslední kapitola teoretické části se již věnuje samotným oblastem, které může etický kodex postihovat a důvodům, proč byly tyto oblasti vybrány.

Výzkumná část je zaměřena na průběh komunikace zákonných zástupců a školy, její problémy a na způsob, jak tuto komunikaci zlepšit. Klade si za mj. za cíl odpovědět např. na následující otázky:

- ***Je vlastně etický kodex potřebný?***
- ***Jaké jsou příčiny problémů v komunikaci ve školství?***
- ***Jaké problémy by měl etický kodex řešit?***

Výzkum jsem prováděl kvantitativní metodou pomocí elektronického dotazníku, a to na dvou cílových skupinách. První cílovou skupinou byli ředitelé škol, kteří se zamýšleli nad postavením a potřebností kodexu a nad oblastmi, které by měl kodex řešit. Jednalo se o poměrně rozsáhlý vzorek, který svými odpověďmi poskytl data pro druhou část výzkumu. Odpovědi byly zpracovány do několika základních okruhů, které se staly osnovou dotazníku pro zákonné zástupce. Tato druhá část výzkumu byla prováděna na třech školách, a postihovala oblasti, které zákonní zástupci vnímají jako konfliktní. Odpovědi respondentů se

staly základem pro tvorbu samotného kodexu. Tímto procesem došlo, dle mého názoru, k legitimizaci textu kodexu. Samotný kodex vznikal na základě analýzy dat, která byla dotazníkovou formou získána.

V průběhu výzkumu se nepotvrdila jedna z mých hypotéz. Podrobně se důvodům věnuji v kapitole 12.). Možná je skutečně na etický kodex zákonného zástupce brzy, nebo byla použita špatná metodika. Bylo by zajímavé použít podobný dotazník každý rok a pozorovat, jak se názory vyvíjejí. Druhá hypotéza se však plně potvrdila. Zákonní zástupci skutečně vnímají komunikaci jako jeden z prioritních znaků kvality školy, a tuto komunikaci (včetně jejích pravidel) vyžadují. Její kvalita je ukazatelem vztahu, a čím více se jí škola věnuje, tím pozitivněji ji zákonní zástupci vnímají.

Jedním z nástrojů této komunikace je etický kodex. Tím, že jej rodiče přijmou za svůj, dávají najevo ochotu spolupracovat se školou, jsou si vědomi, že etické chování je standardem a nikoli slabostí a v neposlední řadě deklarují, že sdílejí stejné hodnoty jako škola. Výzkum provedený v této práci prokázal, že rodiče jsou ochotní kodex dodržovat, jestliže budou chápat jeho místo a význam.

Domnívám se, že oblast etického kodexu zákonného zástupce není zatím v České republice příliš řešena. Výsledky mé práce mohou sloužit dalšímu výzkumu na toto téma. Jsem si vědom toho, že výzkum prováděný na třech školách nelze zobecňovat a že mnohé školy mají svá krajová specifika. Poznatky uvedené v této prácí však mohou sloužit jako návod, jakým způsobem se lze ubírat. Myslím si, že častější řešení tématu „etické kodexy ve školství“ jen pomohou otevřít tuto problematiku na celostátní úrovni. Je možné, že díky tomu dojde k posunu škol blíže veřejnosti a k změně vnímání školství jako celku.

Použitá literatura:

ALTMAN, Zdeněk. *Umění vést náročná jednání s rodiči: Pracovní materiály k semináři pro učitele* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2009 [cit. 2011-04-02]. Hlavní zásady komunikace s rodiči, Dostupné z WWW: <http://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=Z2JuLmN6fHprdXNlYm5pLXdlYi1nYm58Z3g6NGY4Y2ViYmFjYWQyODliNA>.

BLÁHA, Jiří; DYTRT, Zdeněk . *Manažerská etika*. 1. vydání. Praha : Management Press, 2003. 155 s. ISBN 80-7261-084-8.

BLECHA, Ivan, et al. *Filosofický slovník*. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.

Canik [online]. 2004 [cit. 2011-03-07]. Eický kodex. Dostupné z WWW: <http://www.canik.cz/downloads/30-papirius-eticky-kodex.pdf>.

ČANÍK, Petr; ČANÍKOVÁ, Petra. *Transparency International* [online]. 2006 [cit. 2011-03-14]. APLIKACE METOD A NÁSTROJŮ PODNIKATELSKÉ ETIKY V ČESKÉM PODNIKATELSKÉM PROSTŘEDÍ. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.cz/pdf/ve_amanpe.pdf>.

ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha : Portál, s.r.o., 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČERVENKA, Jan. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2004 [cit. 2011-03-21]. Prestiž povolání z pohledu veřejného mínění. Dostupné z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100026s_Cervenka-prestiz.pdf>.

Česká lékařská komora : ETICKÝ KODEX ČESKÉ LÉKAŘSKÉ KOMORY [online]. 1996 [cit. 2011-02-02]. STAVOVSKÝ PŘEDPIS č. 10 ČESKÉ LÉKAŘSKÉ KOMORY. Dostupné z WWW: <http://www.lkcr.cz/document3.php?param=dokumenty_file,DOKUMENTY_FILE_ID,,TYPE,NAME,DATE_AKT&id=81920>.

Česko. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 2004, 2004, 190, s. 2-64. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_s.155/701?l=561/2004>.

Česko. Zákon o rodině : Zákon č. 94/1963 Sb. Národního shromáždění o rodině. In *Sbírka zákonů, Československo*. 1963, částka 337, 53, s. 03-39. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/703/.cmd/ad/.c/311/.ce/10823/.p/8413?PC_8413_l=94/1963&PC_8413_ps=10#10823>.

DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace* [online]. 6. vydání. Praha : Grada, 2008 [cit. 2011-03-03]. Dostupné z WWW: <http://books.google.com/books?id=r2td9mXNUnkC&printsec=frontcover&dq=Z%C3%A1klady+mezilidsk%C3%A9+komunikace&hl=cs&ei=oMCYTdrYC9GH4QaUs5zVAQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CDYQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>. ISBN 978-80-247-2018-0.

DVOŘÁKOVÁ, Milena. *Obtíže se školní docházkou a záškoláctví na II. stupni základní školy*. Brno, 2006. 143 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/167002/pedf_m/>.

HESKOVÁ, Marie. *Google* [online]. 2003 [cit. 2011-02-16]. ETICKÉ KODEXY V ČESKÉ EKONOMICE. Dostupné z WWW: <http://www.google.cz/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fkod.ef.jcu.cz%2Fwwwtajcucz%2Fkatedra%2Fkonference%2Fcdrom03%2Fsekce3%2F10_heskova.doc&rct=j&q=ETICK%C3%89%20KODEXY%20V%20%C4%8CESK%C3%89%20EKONOMICE%20ETHIC%20CODICES%20IN%20THE%20CZECH%20REPUBLIC%20%20Marie%20Heskov%C3%A1&ei=WXWXTdn1AYPzsgaMm-2-CA&usg=AFQjCNHywKzo1KxMb1PUvP41s-ZmPCNAUA&cad=rja>.

HOLEČEK, Václav. *Management a ekonomika školy* [online]. 2001 [cit. 2011-03-19]. Učitelské stresory. Dostupné z WWW: <http://www.fek.zcu.cz/cz/cecev/mes_mat/stres/stresory.htm>.

HOMOLA, Miroslav. *Novinky.cz* [online]. 4.2.2011 [cit. 2011-03-20]. Kvůli případu týraného Dominika z Brna vznikl zvláštní ministerský tým. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/krimi/224333-kvuli-pripadu-tyraneho-dominika-z-brna-vznikl-zvlastni-ministersky-tym.html>.

Iustin : Spravedlnost dětem [online]. 2010 [cit. 2011-03-03]. Vztah rodičů a školy pohledem práva. Dostupné z WWW: <http://www.iustin.cz/files/skolinsp.pdf>.

Kodex. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 20. 12. 2004, last modified on 26. 2. 2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kodex>.

KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 2010 [cit. 2011-03-19]. Stresory učitelů a učitelek základních a středních škol. Dostupné z WWW: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1003/stresory-ucitelu-zakladnich-a-strednich-skol>.

MAREŠ, Jiří; KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Komunikace*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 210 s. ISBN 80-210-1070-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Vydání první. Praha : Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.

PECHÁČKOVÁ, Yveta. *ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA PROJEKTU : Realizace spolupráce městských a venkovských základních škol s rodinou* [online]. [s.l.], 2010. 9 s. Závěrečná zpráva projektu. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://www.uhk.cz/cs-cz/fakulty-a-pracoviste/pedagogicka-fakulta/oddeleni-pro-vedu-a-zahranicni-styky/docSV/2118_Pechackova_SV2010_zprava.pdf>.

POL, Milan, RABUŠICOVÁ, Milada. Rozvoj vztahů školy a rodiny: několik zahraničních inspirací. In: S*borník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada pedagogická, U2.* Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 5–34. ISBN 80-210-1753-8.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška ; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

RABUŠICOVÁ, Milada. Postavení rodičů jako výchovných a sociálních partnerů. *Pedagogika*, 2004, roč. LIV, č. 4, s. 326–341. ISSN 0031-3815.

RABUŠICOVÁ, Milada, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. K otevřenosti škol vůči rodičům a veřejnosti. In: *Sborník prací Filozofické fakulty. Řada pedagogická, U9.* Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 59–72. ISBN 80-210-3452-1.

Sociální role. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 4. 10. 2006, last modified on 10. 11. 2010 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_role>.

SVOBODOVÁ, I. *Psychologie rodiny.* Praha: Portál, 2001. Kapitola 2. Systémový přístup k rodině. s. 33. ISBN 80-7178-559-8

SYNÁČKOVÁ, Jaroslava. *Lidovky* [online]. 22.12.2010 [cit. 2011-03-13]. Patnáctiletý chlapec nikdy nechodil do školy. Nevadí, řekl soud rodičům. Dostupné z WWW: <http://www.lidovky.cz/patnactilety-chlapec-nikdy-nechodil-do-skoly-nevadi-rekl-soud-rodicum-1e1-/ln_domov.asp?c=A101222_094749_ln_domov_pks>.

ŠVEJCAR, Josef. *Péče o dítě*. 3. vydání. Praha : Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n.p., 1976. 368 s. ISBN 08-006-76.

TÉMA UN - MAJÍ MÍT UČITELÉ STATUS VEŘEJNÉHO ČINITELE?. *Učitelské noviny* [online]. 2009, 01, [cit. 2011-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1547>.

WOLF, Ondřej . *Český rozhlas Pardubice* [online]. 2010 [cit. 2011-01-16]. Základní škola Štefánikova řeší spor s rodiči a žáky. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/pardubice/zpravodajstvi/_zprava/816083>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Kontaktní email pro ředitele

Příloha č. 2 – Dotazník pro ředitele

Příloha č. 3 – Kontaktní text pro rodiče

Příloha č. 4 – Dotazník pro zákonné zástupce

Příloha č. 5 – Výsledky dotazníku pro ředitele

Příloha č. 6 – Výsledky dotazníku pro zákonné zástupce

Příloha č. 1 – Kontaktní email pro ředitele

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

v rámci své bakalářské práce jsem se dostal na téma tvorby etického kodexu zákonného zástupce, který by řešil vztah zákonného zástupce a školy v morální a etické rovině. Chtěl bych Vás požádat o Váš názor, cca 2 minuty Vašeho času a vyplnění krátkého on-line dotazníku (8 otázek). Dotazník může vyplnit i kdokoli z Vašich kolegů. V případě Vašeho zájmu Vám výsledný návrh etického kodexu rád zašlu.

Dotazník se otevře po kliknutí na následující odkaz:

https://spreadsheets.google.com/viewform?formkey=dDVnS1ktMmw1ckhVRDZEOFIyQXZIQUE6MQ

Děkuji za Váš čas a za spolupráci.

S pozdravem a přáním pěkného dne

Mgr. Vojtěch Krakowitzer

Příloha č. 2 – Dotazník pro ředitele

Etický kodex zákonného zástupce

1.) Přemýšleli jste o zavedení etického kodexu zákonného zástupce?

- Ano
- Ne, považujeme to za zbytečnost

2.) Máte zavedený etický kodex učitele (či interní pravidla chování a jednání)? Jestliže jste odpověděli "Ano", uveďte prosím i důvody jeho zavedení.

- Ano
- Ne, není třeba
- Jiné:

3.) Domnívám se, že etické kodexy (žáka; učitele; zákonného zástupce) jsou ve školství potřebné.

- Ano.
- Ne, myslím, že je to dočasná móda
- Jiné:

4.) Myslím, že pro problémy při jednání s rodiči stačí současná legislativa.

- Ano, tato oblast je dostatečně ošetřena.
- Ne, současná legislativa je nedostatečná, je potřeba ji změnit.

5.) Měl by být součástí rozhodnutí o přijetí podpis etického kodexu zákonným zástupcem?

- Ano, pomohlo by nám to řešit budoucí problémy.
- Ne, rodiče nelze do čehokoli nutit.

6.) Myslím, že etický kodex by pomohl zlepšit vztah mezi školou a zákonným zástupcem.

- Ano, uvítal/a bych jej.
- Ne, etický kodex by stejně nepomohl.
- Jiné:

7.) Které oblasti by měl, dle mého názoru, etický kodex zákonného zástupce řešit?

8.) Co při jednání s rodiči vnímám jako nejčastější problém/y?

Příloha č. 3 – Kontaktní text pro rodiče

Vážení rodiče, chtěl bych Vás touto cestou požádat o cca 5 minut Vašeho času. Pokusme se společně vytvořit pravidla, která by vylepšila komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci. Vyplněním anonymního on-line dotazníku snáze najdeme oblasti, které nám komunikaci stěžují. Děkuji Vám za Váš čas a podnětné postřehy. Vojtěch Krakowitzer

Příloha č. 4 – Dotazník pro zákonné zástupce

Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče, chtěl bych Vás touto cestou požádat o cca 5 minut Vašeho času. Pokusme se společně vytvořit pravidla, která by vylepšila komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci. Vyplněním anonymního on-line dotazníku snáze najdeme oblasti, které nám komunikaci stěžují. Děkuji Vám za Váš čas a podnětné postřehy. Vojtěch Krakowitzer

1. Komunikaci se školou bych zhodnotil/a jako… (skvělou, dobrou, špatnou, nedostatečnou….) Prosím uveďte i důvod

2. Při řešení problémů jsem ochoten/ochotna přistoupit na kompromis.

	1	2	3	4	5	
téměř nikdy	○	○	○	○	○	téměř vždy

3. Aby byla naše komunikace úspěšná, je potřeba…

4. Jsem ochoten/ochotna přistoupit i na pro mě omezující pravidla, jestliže by to bylo dobré pro mé dítě. Ano/Ne - Prosím uveďte i důvod

5. Jsou mi témata při komunikaci předkládána srozumitelně?

○ Ano
○ Ne

6. Nejčastější chyby ze strany učitelů v komunikaci s rodiči: (kterých jsem si všiml/a)

7. Nejčastější chyby ze strany rodičů při komunikaci s učiteli: (kterých jsem si všiml/a)

8. Pomohla by jasně formulovaná pravidla komunikace (škola-rodič) pro lepší spolupráci? Prosím uveďte i důvod

9. Jestliže jste na otázku 8.) odpověděl/a „Ano“, co by měla tato pravidla obsahovat? Jestliže jste na otázku 8.) odpověděl/a "Ne", tuto otázku prosím přeskočte.

10. Jako největší překážku při komunikaci se školu vnímám…

11. Škola a rodiče by měli mít rovnoprávné postavení. Myslím, že ...

	1	2	3	4	5	
jsem v podřízené pozici vůči škole	○	○	○	○	○	mám víc práv než škola

Příloha č. 5 – Výsledky dotazníku pro ředitele

Dotazníková položka č.:

1.) Přemýšleli jste o zavedení etického kodexu zákonného zástupce?

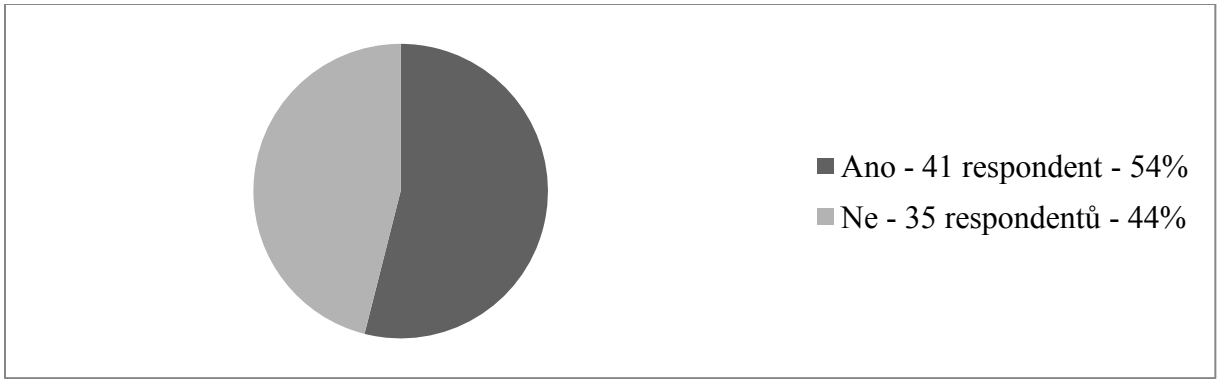

2.) Máte zavedený etický kodex učitele (či interní pravidla chování a jednání)?

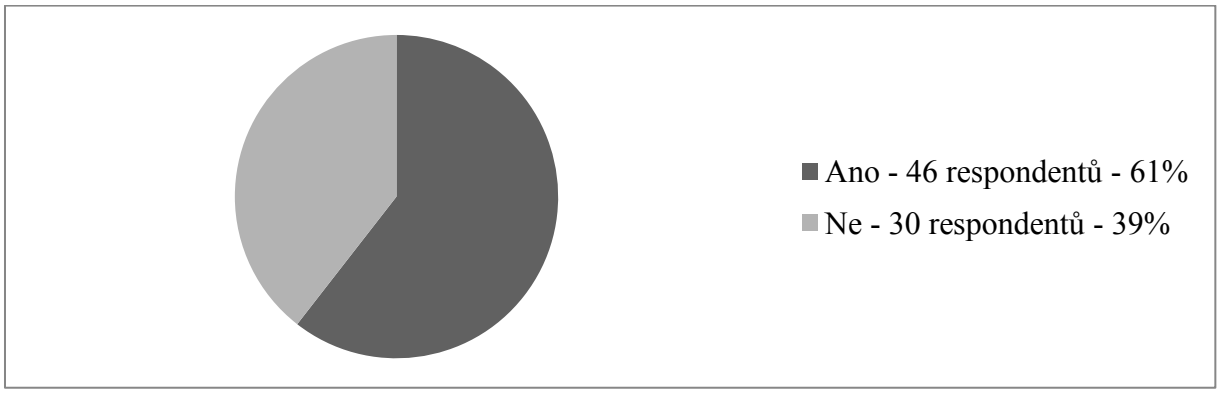

3.) Domnívám se, že etické kodexy (žáka, učitele, zákonného zástupce) jsou ve školství potřebné.

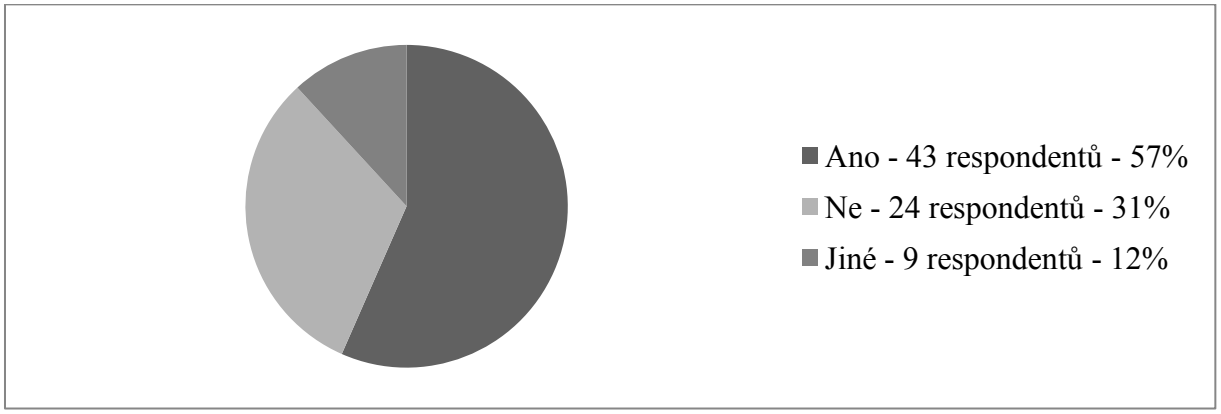

4.) Myslím, že pro problémy při jednání s rodiči stačí současná legislativa.

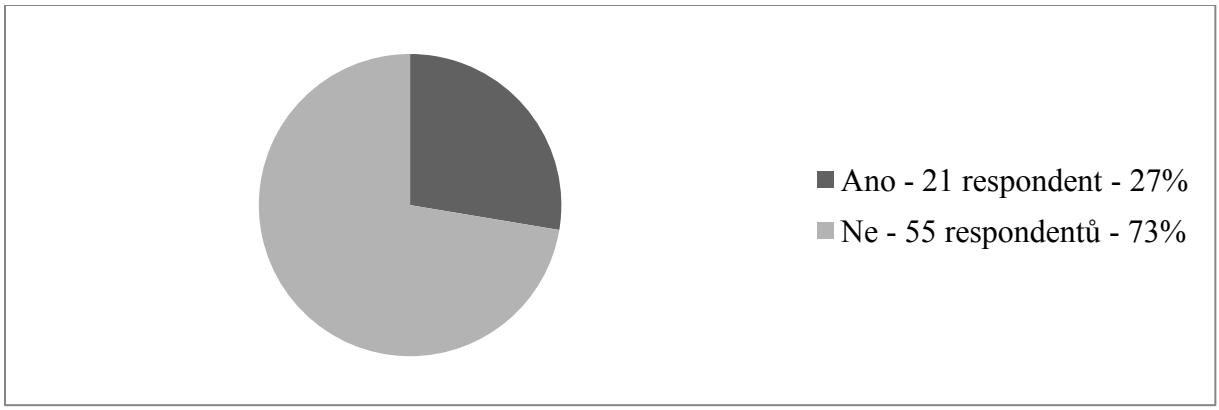

5.) Měl by být součástí rozhodnutí o přijetí podpis etického kodexu zákonného zástupce?

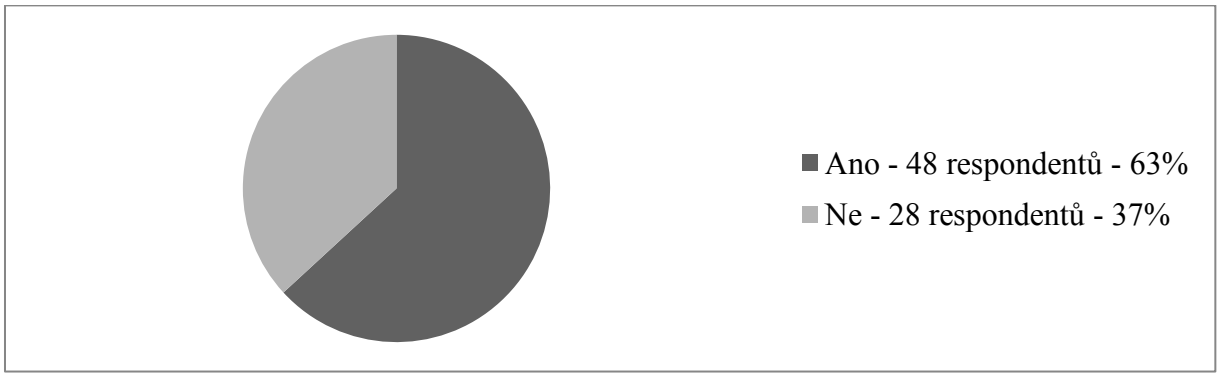

6.) Myslím, že etický kodex by pomohl zlepšit vztah mezi školou a zákonným zástupcem.

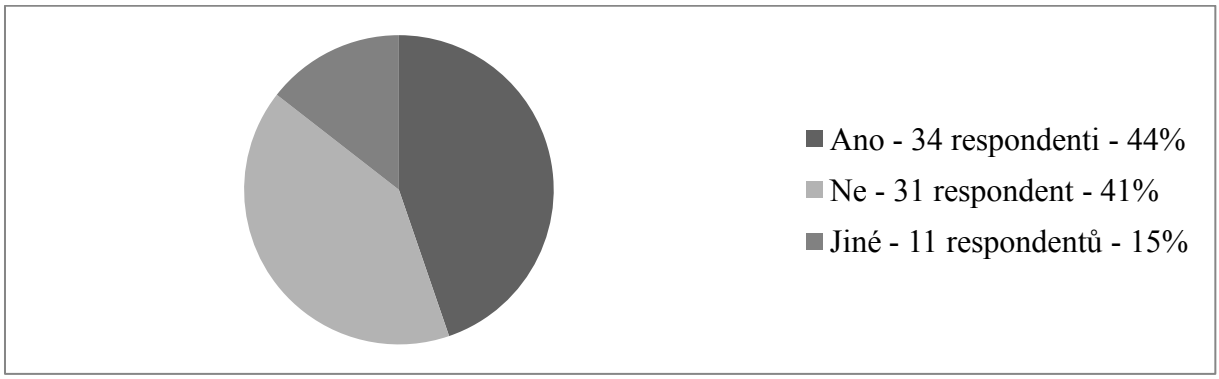

Příloha č. 6 – Výsledky dotazníku pro zákonné zástupce

Dotazníková položka č.:

2.) Při řešení problémů jsem ochoten/ochotna přistoupit na kompromis.

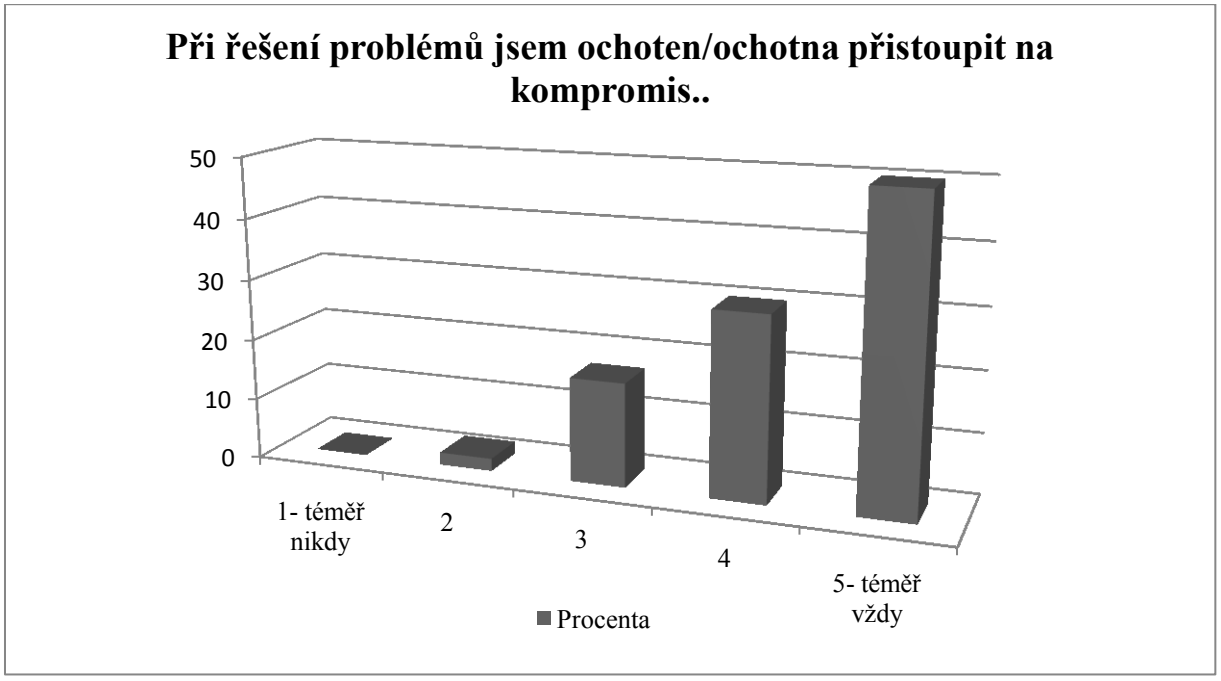

Míra souhlasu	Počty respondentů	Procentuální zastoupení
1 - téměř nikdy	0	0%
	4	2%
	34	18%
	58	30%
5 - téměř vždy	97	50%

5.) Jsou mi témata při komunikaci předkládána srozumitelně?

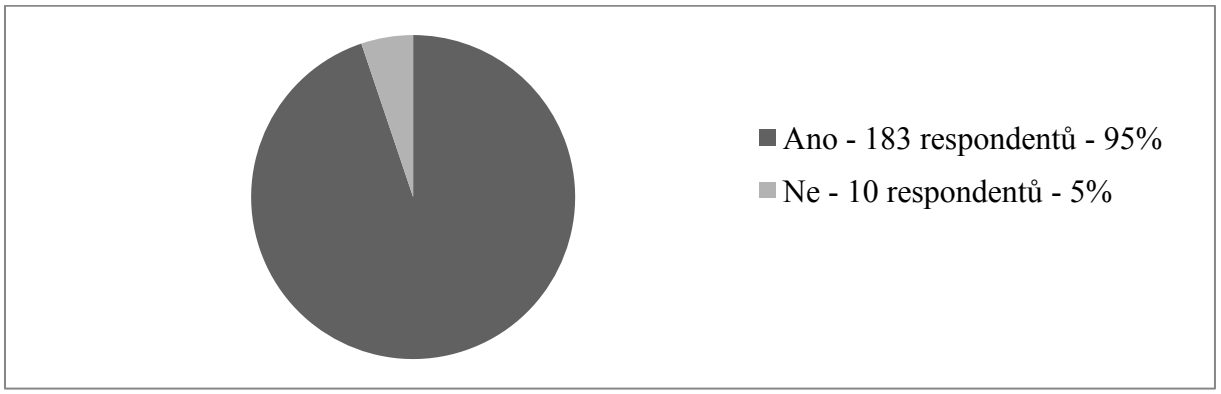

11.) Škola a rodiče by měli mít rovnoprávné postavení. Myslím, že…

Míra souhlasu	Počty respondentů	Procentuální zastoupení
1- jsem v podřízené pozici vůči škole	6	3%
	16	8%
	127	66%
	27	14%
5 – mám víc práv než škola	17	9%